

Digitalisering som "frälsare"?

En kritisk textanalys av två publikationer som berör digitalisering i skola och fritidshem

Jasmine Pettersson Fredrik Olsson

Examensarbete 15 hp

Lärarprogrammet

Institutionen för individ och samhälle

Vårterminen 2018

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet

Titel: Digitalisering som "frälsare"? - En kritisk textanalys av två publikationer som berör digitalisering i skola och fritidshem

Engelsk titel: Digitizing as a "savior"? - A critical analysis of two publications concerning the digitizing of school and leisure time centers

Sidantal: 39

Examinator: Monica Orwehag

Författare: Fredrik Olsson och Jasmine Pettersson

Datum: 7 juni 2018

Sammanfattning

Syfte

Syftet med denna uppsats är att kritiskt granska och analysera två texter från två styrande maktinstanser, rörande digitalisering inom skola och fritidshem.

Metod

Studien är en kritisk textanalys med en diskursanalytisk ansats med socialkonstruktivism som teoretisk utgångspunkt. Vi har i denna kvalitativa studie använt oss av Faircloughs tredimensionella modell som grund för vår analys och med hjälp av modellen som analysverktyg studerat hur maktinstanserna talar om digitaliseringen av skolväsendet.

Bakgrund

Digitaliseringen av det svenska skolväsendet startade under 1970-talet och under 70- och 80-talet låg satsningen på att rusta upp skolorna. Detta ledde till att tekniken användes sparsamt och restriktivt, och datorerna och det pedagogiska kring dem isolerades. Under 90-talet utvecklades användningen av den digitala tekniken och digitaliseringen blev även inkluderad i läroplanen Lpo94. 2017 reviderades läroplanen Lgr11 och digitaliseringen blev erkänd och inkluderad i skolverksamheternas övergripande syftestext, i kursplaner och i fritidshemmets kapitel.

Resultat

Resultatet av vår analys tyder på att de båda publikationerna har ett liknande budskap när det gäller digitaliseringen av det svenska skolväsendet. I båda texterna framställs digitaliseringen som något som är *avgörande* för Sveriges framtid, såväl när det gäller nationens identitet, rykte, framtida arbetskraft som skolans mål och likvärdiga undervisning. Digitaliseringen kopplas i texterna till diskurser rörande demokrati, arbetsmarknad, elever, nyliberalism och förändringen av samhället där den digitala kompetensen medföljer skolväsendets digitalisering ses som en egenskap som framtiden kommer att kräva av dagens elever.

Förord

Vi skulle vilja rikta ett särskilt tack till vår handledare Anita Beckman. Under denna uppsats har vi tack vare dig lärt oss mycket om text- och diskursanalys, något som vi inte var direkt pålästa om innan. Tack vare din entusiasm, ditt tålamod och din förmåga att förmedla ditt kunnande ner till vår nivå har du gjort en redan rolig uppsatsskrivning till ännu roligare och gjort denna analysmetod förståelig för oss. Tack för din konstruktiva kritik, ditt engagemang, och för att du ännu uppenbarligen inte har lärt dig vad obekväma arbetstider innebär.

Innehåll

INLEDNING	1
<i>SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING</i>	2
<i>MATERIAL OCH AVGRÄNSNING</i>	2
<i>BAKGRUND</i>	3
<i>METOD OCH TEORI</i>	5
Socialkonstruktivism	5
Diskurs.....	6
Diskursanalys	6
Faircloughs tredimensionella modell	7
Några centrala begrepp inom diskursteori.....	8
Etiska ställningstaganden	10
<i>ANALYSFÖRFARANDE</i>	10
RESULTAT	12
<i>ANALYS AV REGERINGSBESLUTET: NATIONELL DIGITALISERINGSSTRATEGI FÖR SKOLVÄSENDET</i>	12
Att skapa anställningsbara medborgare?	12
Det moderna Sverige?	12
Digitalisering = demokrati?.....	14
Digital kompetens som medel och mål för en modern och jämlik demokrati?	16
<i>ANALYS AV SKOLVERKETS: FÅ SYN PÅ DIGITALISERINGEN PÅ GRUNDSKOLENIVÅ</i>	19
Samhälle i förändring	19
Inte utan digital kompetens	20
"Vi", det moderna folket?.....	24
DISKUSSION	25
<i>DIGITALISERING SOM "FRÄLSARE"?</i>	25
<i>NÄRINGSLIVSLOGIK?</i>	27
<i>NÄRINGSLIV OCH SKOLA I ALLIANS?</i>	28
<i>DIGITALISERING SOM VERKTYG FÖR LIKVÄRDIGHET?</i>	29
<i>LÄRARENS ROLL</i>	30
<i>HÄLSOASPEKTEN OSYNLIGGJORD</i>	33
<i>SLUTORD</i>	35
REFERENSER	37
<i>ANALYSMATERIAL</i>	39

INLEDNING

Farligt, onödigt, spännande eller helt avgörande för framtiden? Digitalisering är en fråga som väcker känslor, och åsikterna kring den digitala utvecklingen i samhället varierar stort. Digitaliseringen påverkar oss alla. Den påverkar såväl arbetsmarknad som skolväsende där införandet av digital teknik i en verksamhet innebär att verksamheten måste förändras, och knappt någon yrkeskategori står idag opåverkad av den utvecklingen. Digitaliseringen av svenska skolväsendet är ett högst aktuellt ämne i och med att den nya revideringen av läroplanen träder i kraft 1 juli 2018. Skolor och fritidshem ska förbereda och utbilda elever i syfte att säkra Sveriges framtid och i diskursen kring digitalisering av skolväsendet gör sig olika röster hörda. Röster och aktörer som syns och hörs i sammanhanget är myndigheter, forskare, skol- och fritidshemspersonal, politiker, privata företag och olika opinionsbildare som alla har sina egna ingångar och åsikter kring digitaliseringen och som påverkar diskursen på olika sätt.

Vårt intresse för digitalisering inom skolväsendet väcktes genom observationer som vi gjort under vår verksamhetsförlagda utbildning på olika fritidshem. Under våra VFU-perioder har vi kommit i kontakt med fritidshemmens arbete med digitalisering där flera olika inställningar, förhållningssätt och attityder till ämnet presenterat sig. Vi har träffat på lärare som helt tagit avstånd från att arbeta med digitala verktyg på grund av deras upplevelse av bristande egen kompetens inom ämnet. Andra har istället tagit till sig av de nya rönen och omformat hela sin undervisning, medan en tredje part har uttryckt att digitaliseringen bara "leder till problem", är "farlig" eller "onödig". Dessa olika förhållningssätt och attityder till digitaliseringen är också ofta grundade i texter och publikationer från olika instanser i samhället. Vi har hört att lärare refererar till såväl "skvallerpress", läroplanen, publikationer från riksdag och regering, kvällstidningar, som inlägg på Facebook och andra sociala media i sin argumentation. Ett exempel värt att nämna i sammanhanget är att en fritidslärare på en av våra praktikplatser ställde in den så kallade "fredagsfilmen" och drog även ned på tiden som eleverna fick använda skolans Ipads. Detta efter att hon hade läst en artikel i en kvällstidning om att stillasittandet som film och användning av digital teknik medför orsakar ryggsproblem och diabetes hos unga användare.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Digitaliseringen inom skola och fritidshem är ett högst aktuellt ämne som diskuteras i många olika forum och på olika nivåer i samhället, inte minst på grund av 2017 års nya skrivningar i läroplanen och styrdokument. Som individer tar vi alla intryck av de budskap och röster som hörs i det offentliga samtalet, och efter våra observationer under vår VFU väcktes ett intresse hos oss att undersöka hur några av de tyngre offentliga aktörerna talar om digitaliseringen inom skolväsendet. Vi har därför valt att göra en kritisk textanalys av två i sammanhanget relevanta texter om digitalisering inom skola och fritidshem. Den ena texten är publicerad av Sveriges regering under 2017 och den andra texten är publicerad av Skolverket under samma år.

Syftet med denna uppsats är således att kritiskt granska och analysera två publikationer, utgivna av regeringen och Skolverket som berör digitaliseringen inom skola och fritidshem. För att besvara syftet har två övergripande frågeställningar formulerats. Dessa är:

- Vilka diskurser, ideologier och tankelogiker är de mest framträdande i respektive text?
- Med vilka retoriska tekniker och strategier försöker man skapa legitimitet i respektive text?

MATERIAL OCH AVGRÄNSNING

Vi har valt att analysera två texter som berör digitaliseringen av skola och fritidshem, en från Sveriges regering och en från Skolverket. Vi bestämde oss tidigt för att söka efter textmaterial kopplat till samhällets högre instanser vilket ledde oss in på regeringens hemsida (regeringen.se). Den första publikationen som valdes ut hittades genom en sökning i vilken vi avgränsade till sökorden ”digitalisering” och ”skola”. Genom att använda båda dessa sökord utslöts material som orden stående för sig själva hade kunnat ge för att hitta så relevant material som möjligt. Regeringens publikation heter *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet* och är ett regeringsbeslut angående digitaliseringen inom skola och fritidshem. Publikationen är, som tidigare nämnt, publicerad 2017 och innefattar 14 sidor och visar regeringens plan och mål för hur strategin ska införlivas i skolväsendet. Den andra publikationen som vi valt har namnet *Få syn på digitaliseringen på grundskolenivå - Ett kommentarmaterial till läroplanerna för förskoleklass, fritidshem och grundskoleutbildning* och är ett kommentarmaterial av läroplanens revidering från 2017. Publikationen är på 30 sidor, handlar om 2017 års tillägg i läroplanen angående digitalisering och är skriven av Skolverket.

Sammanlagd mängd text som analyseras är därmed på 44 sidor totalt. Winther Jørgensen och Phillips (2000 s. 84) skriver att valet av material är beroende av ”ens kunskap om vilket material som är relevant” inom den sociala domän man är intresserad av och av ”hur man kan vinna tillträde till den”. Winther Jørgensen och Phillips menar vidare att valet av material kan skilja

sig åt mellan olika typer av analyser och att en begränsning av materialet är viktigt eftersom att ”tio intervjuer kan ge lika mycket valid information som flera hundra svar på ett frågeformulär” (Winther Jørgensen och Phillips 2000 s.117). En begränsad mängd text var, i det här fallet, nödvändig för att vi skulle kunna genomföra en djupare textanalys.

Vi kommer härnäst att benämna texten innehållande regeringsbeslutet som regeringens text/publikation och som Regeringen (2017 a) i referenslistan, för att underlätta framskrivningen av analysen och för att undvika förväxling av referenser för läsaren. Kommentarmaterialet av läroplanen kommer av samma anledning att benämnas som Skolverkets text/publikation i uppsatsen och som (Skolverket, 2017 a) i referenslistan. Vi har under arbetets gång också uppdagats om den rådande bristen av forskning rörande digitalisering inom fritidshem. Fritidshemmets roll förklaras dock i läroplanen (Skolverket, 2017) som att vara en kompletterande instans och fungera som en förlängd arm av skolan. Vi anser därför att forskning angående digitalisering inom skolan också gör sig gällande när det talas om fritidshemmen.

BAKGRUND

Redan på 1970-talet startades digitaliseringen inom skolväsendet i Sverige genom projektet DIS – Datorn i skolan. I och med denna uppstart var Sverige ett av de länder i världen som var först med satsningen på att digitalisera skolan (Riis, 2000 i Tallvid, 2015). Under 1970-talet och även under början av 1980-talet ökade skolväsendets digitalisering i långsam takt. Fokuset låg då främst på att fysiskt få in datorn i skolan och det pedagogiska arbetet kring datorn var ännu näst intill obefintligt. Dessa årtionden kan, enligt Karlsohn (2009), beskrivas som en slags ”upprustning”, och det var mest teknikstudenter på gymnasienivå som använde datorn. Karlsohn påpekar också att när priserna på mikroprocessorer sjönk under 1980-talet så sjönk även priserna på persondatorer och blev därmed tillgängliga för en bredare allmänhet. Detta ledde till att skolor då fick råd att köpa in datorer och därmed ökade mängden datorer i skolan märkbart. I den då gällande läroplanen, Lgr 80, uttrycktes även för första gången vikten av en självständig och kritisk inställning till den digitala teknologin och till den påverkan datoriseringen kunde medföra på både individ och samhälle. Under 1980-talet blev också stationära datorer vanligare i hemmen och datorspelade blev för första gången sedd som en vardagsaktivitet (Tallvid, 2015). I början av 1990-talet utvecklades digitaliseringen i skolväsendet genom en satsning kallad Fyrtornsprojekten. Genom det projektet skickades signaler från regeringshåll att digitaliseringen inte längre skulle ses som något avskilt i undervisningen utan att det istället skulle bli en naturlig del av undervisningen (Nissen, 2002). Tallvid (2015) menar att sedan mitten av 1990-talet har både mängden digitala verktyg i skolan ökat och arbetet kring det pedagogiska arbetet kring digital teknik har utvecklats. Motiven bakom satsningen Fyrtornsprojekten var dels att de digitala verktygen skulle effektivisera undervisningen, dels att kunna motsvara de framtida kraven på IT-kompetens på arbetsmarknaden, dels att höja undervisningens kvalitet.

Den största delen av Sveriges barn och vuxna är dagligen uppkopplade mot internet. Findahl (2009 i Dunkels, 2016 s.22) menar att Sverige har haft en så kallad "massanvändning" av internet sedan mitten av 1990. Med det menas att den största delen av befolkningen haft tillgång till den tekniken och detta gör också Sverige till ett av det mest uppkopplade och dator-täta länderna i världen. Statens medieråd (2015) påvisar att internetanvändningen bland unga ökar och därför är det även rimligt att dra slutsatsen att elever på fritidshem i stor uträkning kommer i kontakt med den digitala tekniken. Dunkels (2016 s.22) påpekar dock att trots det höga användandet av digitala medier som påvisas i rapporten har användningen inom skolan varit "påfallande liten". Jedeskog (1998) menar att under tiden som läroplanen Lpo94 gällde var det lärarens beslut att bestämma om de digitala verktygen var lämpliga hjälpmedel i undervisningen. Detta menar hon kunde betyda att alla elever inte fick samma förutsättningar att utveckla den digitala kompetens som kunde komma att krävas av dem i framtiden. Den övergripande oron för den okända tekniken fick skolor och fritidshem att begränsa datoranvändandet till specifika rum kallade datasalar, "på samma sätt som man isolerar smittsamma patienter från omvärlden" (Dunkels, 2016 s.22).

Styrande samhällsinstanser har sedan början av 1990-talet utökat arbetet för att digitalisera det svenska skolväsendet. Under 90- och början av 2000-talet hade fritidshemmet inte samma status, lärandemål och utbildningssyfte som skolan och därför satsades det mer resurser på att digitalisera skolan. Skollagen (SFS 2010:800 3 kap. 9 §) föreskriver dock att "skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet" och 2016 fick fritidshemmet ett eget kapitel i läroplanen. I och med fritidshemmets eget kapitel, tillsammans med 2017 års revidering av läroplanen angående digitalisering har Skolverket (2017 b) fastställt att såväl alla fritidslärare som lärare ska arbeta med digital teknik i undervisningen. Hylén (2010 s.5) menar att digitaliseringens påverkan numera kan ses i alla delar av både skolan och fritidshemmet, "från de administrativa göromålen och informationen till föräldrarna till hur man organiserar och genomför undervisningar". Under fritidshemmets kapitel står det bland annat att centrala delar av fritidshemmets undervisning ska innefatta "digitala verktyg och medier för kommunikation" och en "säker och ansvarsfull kommunikation, även i digitala sammanhang" (Skolverket, 2017 b s.26). Linderoth (2009) menar att sättet att se på digitaliseringens roll i skolväsendet har ändrats och idéer har fötts om att digitala läromedel helt ska konkurrera ut textboken och att Internet ska bli elevernas primära kunskapskälla.

Digitaliseringen av skola och fritidshem beskrivs från flera håll som ett steg i att föra Sverige in i tiden som motiveras med uttryck som exempelvis "snabb förändringstakt", "stort informationsflöde" och "komplex verklighet" i samhället som genomgående påtalas (Skolverket, 2017 b; Skolverket 2014; Regeringen, 2017 b). Uttryck som dessa kan ha legat till grund och/eller bidragit för att Skolverket under 2017 reviderade läroplanen (Skolverket, 2017 b) till att bli mer anpassad efter ett digitalt samhälle, något som kan tolkas som ett bekräftande av att digitaliseringen ska genomsyra hela skolverksamheten. Digitaliseringsprocessen av det svenska skolväsendet har, enligt Tallvid (2015), pågått i mer än 40 år. Under de här fyra decennierna har beslutsfattare i det svenska samhället infört flera projekt och strategier som delar i skolans digitaliseringssatsning. Exempel på sådana projekt och strategier är DIS – Datorn i skolan, DUN – Datorn i undervisningen, TUDIS – Teknologiupphandling datorn i skolan,

DOS – Datorn och skolan, Fyrtornsprojekten, PIM - pedagogisk informations- och mediekompetens, 1:1-satsningen – en dator per elev och lärare och Digitaliseringskommissionen (Tallvid, 2015). Dessa projekt är alla jämförbara med den nationella digitaliseringsstrategin för skolväsendet som vi har valt att analysera i den mening att de handlar om att utveckla skolans och fritidshems arbetssätt samt digitala tillgångar och möjligheter.

METOD OCH TEORI

Vi har valt att göra en kritisk textanalys av två texter som berör digitaliseringen inom skolväsendet. Under denna rubrik kommer vi dels att presentera den vetenskapsteoretiska grunden för vår studie och dels de mest centrala begreppen för vår analys. Genom att vi har använt en relativt stor mängd citat ur publikationerna har vi försökt göra vår analys så transparent som möjligt. Vi har under vår analys av texterna också försökt att förhålla oss så objektivt som möjligt till texterna. I resterande del av vår uppsats kommer vi att använda benämningen skolväsende/skolverksamhet och med den benämningen innefattar vi både skola och fritidshem.

Socialkonstruktivism

Den teoretiska utgångspunkten för vår analys är socialkonstruktivism. Burr (2003) beskriver socialkonstruktivismen som ett perspektiv inom samhällsvetenskap som förstår kunskap om världen (verkligheten) som konstruerad av människor i samspel med varandra. Burr menar att inom socialkonstruktivismen konstrueras och formas kunskapen om den sociala verkligheten genom betraktarens tolkningar av den. Dessa tolkningar är sedan något som förmedlas i språkliga interaktioner. Verkligheten ses därmed inte som objektiv, såsom till exempel oföränderliga naturlagar, utan som socialt konstruerad utifrån människors sociala regler och strukturer. Ett exempel på en socialt konstruerad verklighetsuppfattning är det klassiska exemplet ”jorden är platt”, där uttrycket var baserat på människornas förståelse av verkligheten under den tiden. Konstruktioner av verkligheten är tidstypiska, vilket innebär att de inte på något sätt är statiska, utan förändras över tid (Burr, 2003).

Socialkonstruktivism är en gemensam beteckning för en rad nyare teorier om kultur och samhälle där fokuset huvudsakligen inte ligger på vad som sägs utan istället på att uppmärksamma hur något framställs och talas om, samt på reaktioner och konsekvenser som efterföljer (Winther Jørgensen & Phillips, 2000; Burr, 2003). Sociala processer bygger på att människor delar med sig av sina enskilda uppfattningar av verkligheten (subjektivt) som då kan organiseras och bli till allmän kunskap (objektivt). När människor tar till sig av och accepterar den uppfattningen kan den organisera deras verklighet och skapa trovärdighet, och bli till norm.

Genom att en grupp människor har accepterat den organiserade verkligheten kan den skapade teorin om ett fenomen av dem anses som en sann bild av verkligheten (Burr, 2003). Detta är något som vi i vår undersökning kan koppla till att offentliga publikationer, som sådana från regeringen och myndigheter, bidrar till att skapa regler och normer i samhället som underförstått anspelar på en objektivt återgiven och ”sann” bild av verkligheten.

Diskurs

Begreppet diskurs är kopplat till socialkonstruktivism på det sätt att det handlar om hur kunskap, makt och "sanningar" skapas och återskapas socialt och hur vi alla blir en del av en diskursiv praktik. Begreppet diskurs kan förklaras på olika sätt, men Winther Jørgensen och Phillips (2000 s.7) menar att det vanligaste sättet att beskriva det är som ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen”. Genom diskurser skapar människan den sociala världen som tar sin form genom det sättet som diskursämnet talas och/eller skrivs om. Diskurser kan ofta ses som något som skapar ramar och styr vad som ska tänkas, sägas och göras i ett kulturellt, historiskt eller socialt sammanhang (Foucault, 1993 i Erlandsson & Sjöberg 2013). Dessa ramar finns, enligt Börjesson (2003, s.22). inte enbart för att vara "förtryckande strukturer som styr och plågar oss i parti och minut" utan diskurser skapar också mening, sammanhang samt förståelse till det givna ämnet. Utan sådana ramar som diskurserna kan vila på så hade varje ämne och aspekt stått som en enskild händelse utan sammanhang och orsak. En sammanlänkning mellan diskurs och socialkonstruktivismen är ett kritiskt förhållningssätt gentemot vår världsbild och saker som vi ser som naturliga och självklara. Diskurser representerar eller föreställer verkligheten samtidigt som de skapar världen genom att validera och lägga tyngd bakom argument och selektiva skildringar (Börjesson, 2003).

Diskursanalys

Ett sätt att studera diskurser på är genom diskursanalys. Vi kommer inte att göra en regelrätt diskursanalys, men vi har låtit oss inspireras av den diskursanalytiska metoden och därefter valt ut ett begränsat antal begrepp/verktyg, för vår analys. För att urskilja hur instanser i styrande positioner talar om digitalisering har vi valt att genomföra en textanalys med en diskursanalytiskt ansats. Den franske filosofen Foucault ses som en av 1900-talet mest inflytelserika tänkare och ledande för utvecklingen av diskursanalys (Gutting, 2014). Burr (2003) och Gutting (2014) menar att genom sitt tankesätt kring maktutövning och samhällsinstitutioner har Foucault bidragit till att synen kring kritiskt granskande har förändrats. Foucaults teorier och begrepp syftar till att studera maktpraktiker inom vår omgivning och värld genom "att problematisera, denaturalisera och kritiskt granska de större eller mindre diskurser som har gjorts till sanningar i samhället" (Erlandsson & Sjöberg 2013 s.86). Med diskursanalys menas det därför att betrakta den verklighet som diskursen producerar och att identifiera hur diskursen anspelar på att vara sann. Uppdraget är därför inte att klarlägga

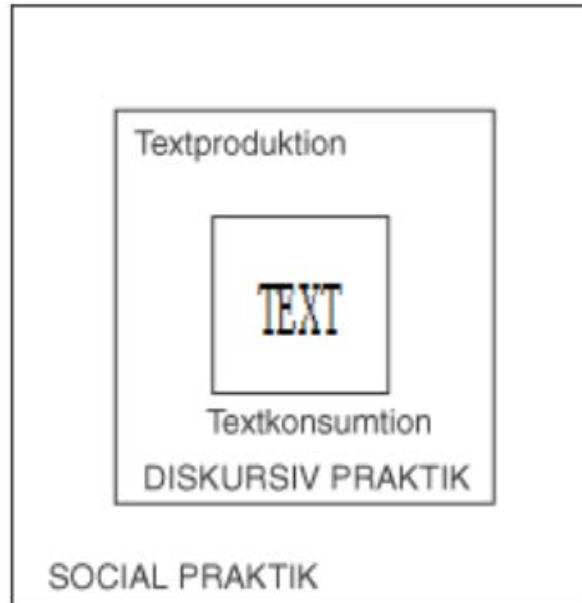
den objektiva sanningen/verkligheten utan istället att undersöka hur diskursen producerar en verklighet så att den blir självklar och objektiv (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Börjesson (2003) förklarar diskursanalys som att finna frågeställningar och perspektiv av ett material som till ytan ser självklart ut, och göra det självklara främmande. Han menar att den kreativa utmaningen för diskursanalys och annan reflekterande forskning är att ställa frågor om fenomenet inom ramen för det som diskuteras.

Tillträdet till verkligheten går alltid genom språket och "med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten" (Winther Jørgensen & Phillips, 2000 s.15). Dessa representationer är aldrig bara speglingar av en existerande verklighet utan representationerna hjälper till att skapa vad som är verkligt/sant. Winther Jørgensen och Phillips förklarar att den fysiska världen finns, men att den bara får betydelse genom en diskurs. Förklaringen betyder därför att verkligheten inte finns, men att "betydelser och representationer är nog så verkliga" (s.15). En diskursanalys ifrågasätter det som till ytan ser " normalt " ut. Den kan förklaras som en analys av sociala mönster och av det språket som beskriver verkligheten på just det aktuella sättet. Ett material, en text, bild eller video, kan ha en dold agenda och ståndpunkter som inte direkt uttalas, men som ändå finns där för att framföra budskap, som exempelvis kan gynna ett institut eller en organisation (Winther Jørgensen och Phillips, 2000). Målet för en aktör i en diskurs är att befolkningen ska ta till sig av dennes uttalanden och agera utifrån budskapet. I en kritisk diskursanalys betraktas dessa budskap och beskrivning av verkligheten, både hur de kan ses som giltiga och hur de har konstruerats i detalj (Börjesson, 2003). Att studera och kritiskt analysera diskurser innebär "att fundera över det som sägs, hur det sägs och hur det annars skulle ha kunnat sägas" (s.21).

Faircloughs tredimensionella modell

Vi har, åtminstone till viss del, låtit oss inspireras av Faircloughs modell för att analysera diskurser. Faircloughs modell beskrivs som tredimensionell vilket betyder att varje fall av språkbruk är en kommunikativ händelse med tre dimensioner att beakta (Winther Jørgensen & Phillips, 2000):

- *Första dimensionen* – Text eller bild som valts att analyseras. I vårt fall det utvalda textmaterialet.
- *Andra dimensionen* – En diskursiv praktik, produktionen och konsumtionen av en text/bild dvs. författaren och läsaren/användningen av materialet.
- *Tredje dimensionen* – Social praktik, konsekvenser och eventuella handlingar utifrån materialet.

Faircloughs tredimensionella modell (Winther Jørgensen och Phillips, 2000 s.74):

En central fråga i Faircloughs modell är att diskurser återger och ombildar kunskaper och relationer till det givna ämnet. Detta beskriver Winther Jørgensen och Phillips (2000) som att diskurser inte bara är konstituerade utan även konstituerande vilket betyder att en diskurs är diskuterande och argumenterande i sin natur. Att använda endast textanalys som metod avslöjar därför inte sambandet mellan det valda materialet och samhällets strukturer och utveckling och blir därför otillräcklig som analys.

Några centrala begrepp inom diskursteori

Centrala begrepp för vår analys är: *diskursordning*, *hegemoni*, *dekonstruktion*, *intertextualitet*, *objektiv modalitet* och *talordning* och nedan kommer en kort presentation av respektive begrepp.

Diskursordning - Begreppet diskursordning syftar till ett visst antal diskurser inom samma område eller ”som strider i samma terräng” (Winther Jørgensen & Phillips, 2000 s.34). Dessa olika diskurser kan både stärka varandras uttalanden eller vara motsägelsefulla vilket leder till att de hamnar i konflikt. Detta kan leda till en diskursiv kamp där motparterna kämpar för att deras verklighetsbild ska representera den sanna verkligheten.

Hegemoni - Hegemoni inom en diskurs beskrivs som ”en bestämd synpunkts herravälde” och kan förklaras som den diskursen som är dominant och under sig befäster en rådande ordning (Winther Jørgensen & Phillips, 2000 s.13). Denna benämning kan även överföras till författare

av diskurser som exempelvis samhälleliga instanser, som genom sin maktposition ses som den självklart rådande informationskällan.

Dekonstruktion - Dekonstruktion är ett begrepp som i allra högsta grad är relevant för vår analys. Wolf (2002) menar att begreppet dekonstruktion tillkom under 1950-talet och beskriver metoden som att "undersöka hur texten är organiserad från detalj till helhet" (s.14). Ordet dekonstruktion innebär att bryta ner något till mindre delar och i det här sammanhanget handlar det om att bryta ner texten eller verklighetsbilden. Arbets sättet kan beskrivas som en slags frigörande tolkning av texten som har som syfte att identifiera dolda grundantaganden bakom orden i texten. En central del inom dekonstruktion innebär att alla texter bär på dolda delar som till exempel olika antaganden eller tillägg. Med hjälp av dekonstruktion av texten kan dessa dolda delar som texten bygger på identifieras och analyseras. Wolf menar att en texts mening inte är bunden till författarens avsikt utan alltid påverkas av den som läser och i vilket sammanhang som läsningen äger rum. Målet med att dekonstruera en text är inte att konstatera om texten är objektivt sann eller falsk utan utgår istället från att en text kan tolkas på flera sätt och att den verklighet som målas upp går att förstå på mer än ett sätt. Ett ord eller en text har inte alltid samma betydelse eller alltid syftar på samma sak i verkligheten utan är alltid beroende på vilken kontext och sammanhang det/den uttalas i. Man väljer att se en text som något instabilt och obestämt och att någon enda och "korrekt" mening inte går att hitta (Wolf, 2002 s.16).

Intertextualitet - Med intertextualitet menas att identifiera det material och forskning som den analyserade texten hämtar sina referenser ifrån. Varifrån hämtas exempelvis statistik eller kvantitativa data som används för att ge texten trovärdighet. Winther Jørgensen och Phillips (2000) menas att en text aldrig är isolerad för sig själv utan ingår i ett nät till andra texter och införlivar element från dem. Diskurser och kommunikativa texter är därför aldrig helt nya utan hämtar alltid underlag från tidigare producerade data.

Objektiv modalitet - Begreppet modalitet innebär att med hjälp av betoningar och ordval påverka hur starkt ett påstående uttalas. Olika typer av objektiv modalitet kan beskrivas som att påstå något med visshet, förmodan eller med bekräftande anslag som till exempel "något kan vara", "något borde vara" eller "något är" (Winther Jørgensen & Phillips, 2000 s.87f). Hit kan även begreppet affinitet kopplas. Att uttala ett påstående med ett bekräftande anslag, att något är, kan öka påståendets "sanning" och trovärdighet vilket därmed också kan ge påståendet högre affinitet. Objektiv modalitet används därför för att få ett uttalande att framstå som "sant", objektivt och självklart. Vilken modalitet som används påverkar därigenom diskursens konstruktion av sociala relationer. (Börjesson 2003)

Talordning - Inom diskurser gör sig en talordning gällande. Talordningen begränsar vem, var, när och vad som kan diskuteras i ett bestämt sammanhang. I alla diskurser finns en talordning som bestämmer vilka av aktörerna som är mest seriös och pålitlig som talare. Detta är avgörande för aktörens framgång i diskursen då en aktör som anses som exempelvis partisk, subjektiv eller inkompetent oftast inte har samma trovärdighet som en som anses som pålitlig, tillförlitlig och påläst. Mottagandet av en aktör och det utrymme som denne ges i diskursen baseras således på aktörens kunskaper, erfarenhet, argument och åsikt. Detta har tillsammans med när, av vem,

var och hur framställningen presenteras betydelse för om aktörens framställning accepteras som sann eller förkastas som falsk (Börjesson, 2003). Här spelar också aktörens maktposition roll. Detta blir högst relevant för vår analys då vi valt att analysera texter publicerade av olika aktörer i maktpositioner. En aktör i maktposition som till exempel regeringen eller Skolverket ges ofta mer utrymme och anses som mer trovärdig än exempelvis en kvällstidning som uttalar en åsikt i en diskurs. Aktörer i maktpositioner strävar ofta också efter att behålla och förstärka sin hegemoniska position.

Etiska ställningstaganden

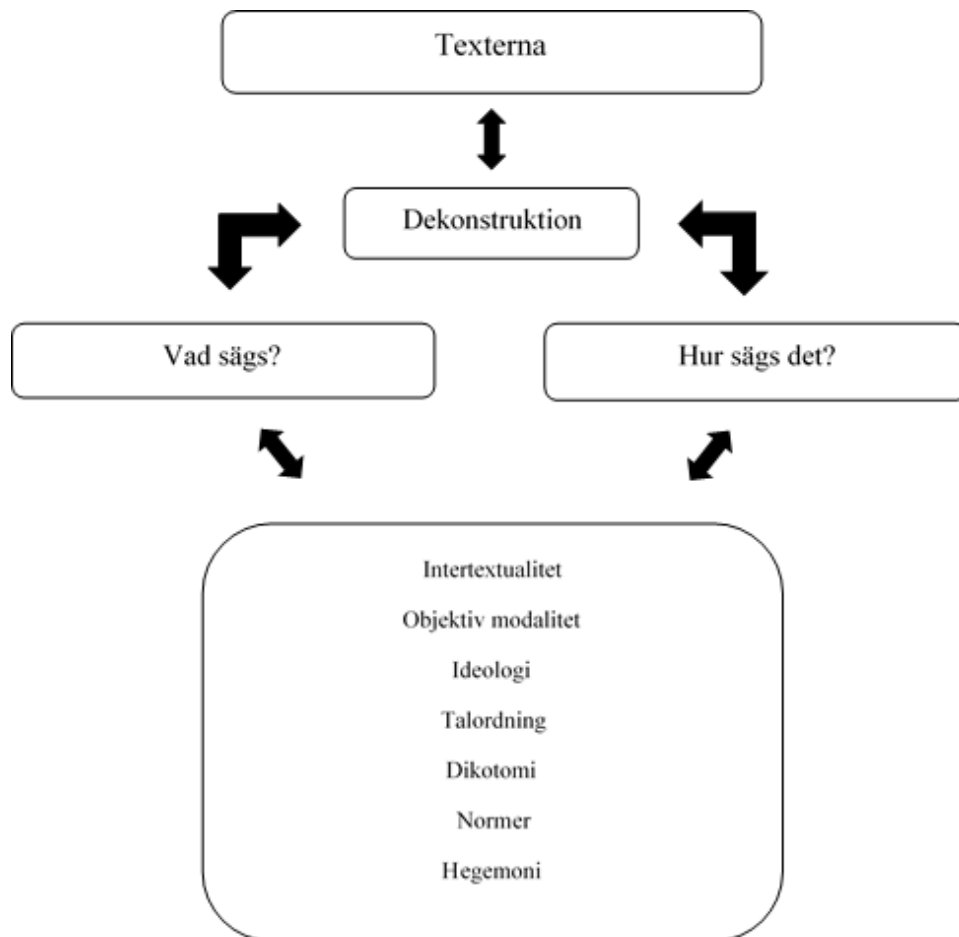
Vetenskapsrådet (2002) påpekar att syftet med det forskningsetiska principerna är att förebygga eventuella konflikter mellan forskaren och deltagare i studien. De förklarar att det finns fyra etiska krav som forskaren behöver ta hänsyn till för att på så sätt skydda deltagaren i studien. Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Då vår studie inte innefattar några personliga uppgiftslämnare eller deltagare behöver vi inte ta hänsyn till några fysiska personer. Vi har anpassat vår etiska ställning till att publikationerna är offentliga handlingar och därmed redan synliggjorda för allmänheten samt att författarna till texterna är offentliga personer och därför anser vi inte att det är relevant att ge dem anonymitet.

ANALYSFÖRFARANDE

Vi började med att göra en översiktlig läsning av texterna för att bilda oss en övergripande uppfattning om deras innehåll. Då vi inte är erfarna inom diskursanalys som metod så valde vi att läsa på om diverse teorier och begrepp kring diskursanalys och kritisk textanalys för att kunna förstå hur vi skulle kunna använda den i vår analys. Vi läste sedan om texterna ytterligare ett antal gånger. Efter det valde vi ut de analytiska begrepp som vi upplevde som relevanta för en fördjupad granskning (se ovan) av texternas innehåll. Resultatet av vår analys presenteras nedan under rubriken Resultat.

Med denna modell vill vi beskriva hur vår analys kom att ta form:

RESULTAT

Under denna rubrik kommer vi att presentera vår analys. Vi inleder med publikationen *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet* från regeringen angående regeringsbeslutet och därefter fortsätter vi med Skolverkets publikation *Få syn på digitaliseringen på grundskolenivå*.

Analys av regeringsbeslut: Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet

Att skapa anställningsbara medborgare?

Alla barn och elever, unga som vuxna, ska få de kunskaper de behöver för livet och arbetslivet, vilket i förlängningen lägger grunden för den framtida kompetensförsörjningen [...] det är av stor vikt att ge förutsättningar till berörda aktörer som exempelvis huvudmän och organisationer men även involvera berörda i näringslivet, civilsamhället och akademin, att bidra och interagera i moderniseringsarbetet genom att kontinuerligt utforska och tillämpa nya digitala möjligheter (s.3f).

Digitaliseringen av skolväsendet beskrivs i regeringens publikation som *avgörande* för Sveriges framtid. Förutom att digitaliseringen är ett viktigt tema så berörs även ämnena om civilsamhället och arbetslivet. Citatet ur regeringens publikation lägger tyngd på att arbetslivet och arbetsmarknaden har en betydande roll inom skolväsendets digitalisering och det uppdagas även genomgående i texten att arbetsmarknaden har ett stort behov av digital kompetens. Fokuset på arbetsmarknaden blir tydligt då det också nämns att berörda aktörer från näringslivet, civilsamhället och akademi ska involveras i digitaliseringsarbetet. Utifrån ett interdiskursivt perspektiv uppenbarar sig här en arbetsmarknadsdiskurs som enligt texten är beroende av just en sådan digitaliseringsstrategi som regeringens text föreskriver. Winther Jørgensen och Phillips (2000 s.76) beskriver diskursordningen som ”en form av system som både formar och formas av specifika fall av språkbruk” och att diskursordningen också i ”särskild grad är öppen för förändring när det införs diskurser och genrer som tillhör en annan diskursordning” (s.76). Med hjälp av språket stärker regeringens text därför sitt argument att digitaliseringen är något viktigt, inte bara för skolan utan även för arbetsmarknaden och för framtiden. Detta bidrar till att diskursen angående digitalisering position i diskursordningen stärks/höjs då arbetsmarknaden och framtiden blir beroende av den.

Det moderna Sverige?

Moderniseringen av Sverige börjar i skolan

Digital kompetens är i grunden en demokratifråga. I skolan lär vi oss förstå världen för att kunna förändra den. Alla barn och elever behöver få förståelse för hur digitaliseringen påverkar världen

och våra liv, hur programmering styr såväl det informationsflöde vi nås av som de verktyg vi använder, liksom att få kunskap om hur tekniken fungerar för att själv kunna tillämpa den (s.3).

En rubrik i regeringens publikation *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet* lyder ”Moderniseringen av Sverige börjar i skolan” (s.3). Vad regeringen menar med begreppet modernisering framgår inte dock varken i citatet eller på annat håll i texten. Uttalandet är skrivet på ett bekräftande sätt med hög affinitet som får läsaren av texten att förstå att detta är en obestridbar ”sanning”. Objektiv modalitet används här i syfte för att öka trovärdigheten och ”sanningshalten” i uttalandet. Sanningsanspråket i regeringens publikation angående att digitalisering är en fråga om modernisering kan höja intresset kring frågan och stärka textens argument om att det behövs mer digital teknik i det svenska skolväsendet. Det närmaste som går att utläsa som en definition, eller som ett förtydligande av begreppet modernisering är att ”exempelvis huvudmän och organisationer [...] ska bidra och interagera i moderniseringsarbetet genom att kontinuerligt utforska och tillämpa nya digitala möjligheter” för eleverna (s.4). Då det är den enda förklaringen till uttrycket som ges görs en tydlig avgränsning till vad begreppet modern betyder och fokus läggs endast på att modernisering innebär att tillföra digital teknik i elevernas tillvaro. Med en sådan avgränsning får uttrycket ”moderniseringen av Sverige börjar i skolan” ett underliggande budskap. Ordet ”börjar”, utan efterföljande verb, är ett definitivt begrepp som innebär att ”utföra den första delen” av något (Saob a, 2018). Uttalandet innebär då att människors användande och tillämpning av digital teknik i sin tillvaro inleds först när de börjar i skolan. Detta hade i så fall inneburit att elevens utveckling som sker innan denne börjar skolan är irrelevant för moderniseringsprocessen. I texten framgår också att digitaliseringsstrategin kommer att gälla alla skolformer vilket innefattar alla åldersgrupper, från förskolan ända upp till högskolan. Formuleringen, så som den presenteras i regeringens text, kan således förstås som att eleverna kommer till sin första skoldag utan förkunskaper när det kommer till digitala färdigheter, oavsett ålder. Detta kan då kopplas till den elevdiskurs som handlar om elevers förkunskaper och förutsättningar vid skolstart. Detta stärks också av ordvalet i uttalandet om barns och elevers utvecklande av sin digitala kompetens.

Barn och elever ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker och för att kunna värdera information [...] och att få tekniska kunskaper att själv kunna skapa verktyg och lösningar med hjälp av den digitala tekniken (s.6).

Eleverna ska ges möjlighet att utveckla ”ett” kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik och att de ska ”få” tekniska kunskaper att själv kunna skapa verktyg och lösningar med hjälp av den digitala tekniken. Orden ”ett” och ”få” används i det här sammanhangen just som något som skolväsendet tillhandahåller istället för att eleverna exempelvis ska utveckla ”sitt” kritiska och ansvarsfulla förhållningssätt eller ”få utveckla sina” tekniska kunskaper.

Ordvalet ”moderniseringen av Sverige börjar i skolan” (s.3) anspelar på ett grundantagande att Sverige vill förstås som ”modernt”, och att det är något som är eftersträvansvärt och bra för nationen. Att det, underförstått, är ”bra” för nationen styrks dock inte av statistik eller annan

empiri, utan endast genom uttalandet om att "Sverige fortsatt ska vara ledande när det gäller digitalisering" (s.3). Detta kan då tolkas som en fråga om nationell identitet och nationell självförståelse, och att vi alla "bör" tycka att det är viktigt att upprätthålla Sveriges internationella status som världsledande på området. Genom denna formulering konstrueras en "sanning" om Sverige, nämligen den om Sverige som en stormakt inom digitalisering. Vad "ledande" innebär definieras inte, en definition vilken skulle kunna ha en stor betydelse för hur uttalandet uppfattas av den som läser texten.

Frågan om hur bra det är för Sverige med digitalisering kan i ett vidare perspektiv jämföras med frågan: hur "bra" är det för eleverna? "Alla barn och elever, unga som vuxna", ska få kunskaper som blir *avgörande* för det kommande arbetslivet, de ska "utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik", "kunna se möjligheter och förstå risker och för att kunna värdera information" samt lägga en grund för en "framtida kompetensförsörjning". Detta påpekande om att alla elever ska vara inkluderade i digitaliseringen utesluter elevernas egen inställning och intresse för digital teknik och påtalar eleverna att de bör, om inte till och med *måste* ta sig an det digitala arbetssättet.

Digitalisering = demokrati?

I regeringens publikation konstateras det att "digital kompetens i grunden är en demokratifråga" (s.3). Hallberg (1996 i Börjesson, 2003 s.23) menar att en författare av en text kan vilja flytta intresset från det "reella" objektet till andra aktörer runt objektet. I exemplet om att "digital kompetens i grunden är en demokratifråga" använder författaren av regeringens text, begreppet demokrati som en anknytning till det reella objektet som är digitaliseringen av skolväsendet. Detta innebär att intresset lyfts från digitalisering som ett avgränsat område, till att handla om ett helt annat ämne, nämligen demokrati. Enligt Burrs (2003) resonemang kan detta ses som ett försök till att personifiera texten, det vill säga att genom språkbruket skapa ett intresse kring ämnet som en större grupp läsare kan relatera till och på så sätt föda ett intresse som annars kanske inte hade funnits. På så sätt används språket för att skapa en "sanning" om att digitalisering är en fråga om demokrati. Burr menar också att språket är en maktfaktor inom diskurser och om det använts på "rätt" sätt kan det påverka en läsares inställning och uppfattning till ett fenomen (s.18). Genom ett kreativt språkbruk kan författaren till en text, istället för att reproducera diskursiva ordningar också använda kommunikativa händelser för att påverka diskursordningen. Genom uttalandet att digitaliseringen är en demokratifråga ändras diskursordningen genom en interdiskursiv handling. Diskursordningen kan förklaras som summan av de teman och diskurser som används inom en social institution eller en social domän och interdiskursivt handlande som att blanda in andra diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000), i det här fallet en demokratidiskurs. Genom denna diskursiva konstruktion menar Winther Jørgensen & Phillips att fokus kan flyttas från det övergripande ämnet, som är digitalisering till att handla om digitaliseringens påverkan på, eller förutsättningarna för ett demokratiskt samhälle. I regeringens text kan man se att demokrati är något som tydligt förespråkas och kan också vara något som kan kopplas till den tidigare nämnda frågan om den

svenska identiteten och den nationella självbilden som inte sällan kopplas till tanken om Sverige som en synnerligen välutvecklad demokrati. Genom att använda sig av dessa retoriska strategier kan en känsla skapas i läsaren av att om man avvisar digitaliseringens möjligheter så leder det till att man, i något avseende hamnar ”utanför” demokratin, och därmed också utanför det svenska samhället.

Den franske filosofen Derrida har utvecklat en dekonstruktivistisk strategi som innebär att ställa orden som sägs i en text mot dess logiska motsats (Lawlor, 2018). Det är ett sätt att destabilisera texten och kan jämföras med termen dikotomi. Dikotomi är att dela upp en helhet i två separata och gemensamt uttömmande delar som fungerar som sina egna motsatser. I det här fallet delar vi upp påståendet om att ”digitalisering är en demokratifråga”. Med gemensamt uttömmande menas att varken utrymme för nyanser eller mellanting av fenomenet får förekomma utan allt i frasen eller påståendet måste höra till den ena delen och allt som sägs i motsatsen måste höra till den andra delen. Samtidigt måste påståendet och motsatsen vara ömsesidigt uteslutande och med det menas att ingenting som sägs kan samtidigt höra till båda delarna (Sveriges Utbildningsradio, 2015). Ett exempel på en dikotomisering kan då bli:

- ”Digitalisering är en demokratifråga.”

Påståendets motsats blir då:

- ”Att analogisera är en diktaturfråga.”

En strategi inom dekonstruktionen av texter är också att placera ord och uttalanden i ett nytt sammanhang så att de får en ny innebörd. Eftersom texten säger att digitaliseringen är en demokratifråga kan orden kastas om för att destabilisera texten. Genom att placera om orden kan detta påståendet skapas:

- ”Om du arbetar för digitalisering så är du för demokrati.”

Påståendets motsats blir då:

- ”Om du arbetar emot digitaliseringen så arbetar du även emot demokrati.”

Utifrån en sådan dekonstruktivistisk ansats går det alltså att dra slutsatser om att om man inte är med på, eller har invändningar mot digitaliseringen av skolväsendet så är man också motståndare till demokrati. Att få en stämpel som motståndare till demokrati kan vara starkt stigmatiserande och leda till exkludering av dem som inte anammar textens budskap. Hur kopplingen mellan digital kompetens och demokrati ser ut eller motiveras tydliggörs inte särskilt ingående i texten. Den enda kopplingen som går att utläsa mellan digitalisering och demokrati i texten är till begrepp som ”likvärdighet”, ”gemensamma målsättningar” och ”samlad vision” (s.7).

I texten finner vi följande uttalande: ”för att skapa förutsättningar för att alla ska känna ansvar

och engagemang för att driva utvecklingen – och för att stimulera samarbete – är det relevant med en samlad vision och gemensamma målsättningar för hela skolväsendet” (s.4). Detta uttalande pekar mot en politiskt imperativ föreställning om att alla inom skolväsendet borde vara med och samarbeta för att strategin ska genomföras. Uttalandet att ”alla ska känna ansvar och engagera sig för att driva utvecklingen” kan ställas mot tidigare nämnda tal om demokrati, där en dikotomisering resulterade i att om det arbetas *emot* digitaliseringen så arbetas det även *emot* demokrati. När dessa bilder ställs mot varandra kan det i ett längre led förstås som en anspelning på ett ”vi mot dem”-tänk i den meningen att om det man inte känner ansvar och engagerar sig i utvecklingen så arbetar man *emot* ”alla” andra. Detta såväl när det gäller att känna ansvar, som att engagera sig och att samarbeta. Den här typen av formuleringar kan påverka lärare, fritidslärare och annan personal inom skolverksamheterna att inte vilja, kunna med eller ens våga emotsätta sig diskursen om digitaliseringens nödvändighet i samhället.

Digital kompetens som medel och mål för en modern och jämlik demokrati?

I regeringens text understryks det att digitaliseringens möjligheter endast kan behärskas genom att utveckla digital kompetens. Digital kompetens är något som sammanfattningsvis förklaras som:

Alla barn och elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik [...] ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker och för att kunna värdera information. Det handlar bland annat om att utveckla elevernas medie- och informationskunnighet dvs. kunskap och förmåga att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och kontexter (s.6).

I texten refereras till Digitaliseringskommissionens definition av begreppet digital kompetens som beskrivs ”som i vilken utsträckning en individ är förtrogen med digitala verktyg och tjänster samt har förmåga att följa med i den digitala utvecklingen och dess påverkan på ens liv” (s.4). Här används intertextualitet som strategi, och här blir det därför också en fråga om vem som befinner sig var i talordningen. Digitaliseringskommissionen är en organisation som är specialiserade på frågor om digitalisering och ligger därmed högt upp i talordningen i talet om digitalisering, och genom att lyfta just deras definition ökas textens trovärdighet.

I publikationen beskrivs vidare digitaliseringen som en ”pågående process”, vilket innebär att ”de förmågor och kunskaper som kan sägas utgöra digital kompetens i dag är nödvändigtvis inte tillräckliga för att utgöra digital kompetens om några år” (s.6). Med detta uttalande görs den rådande förändringsdiskursen i samhället legitim: att konstatera att varken regering eller kommission kan ha vetskap om vilka förmågor som krävs för digital kompetens imorgon, är att konstruera den tekniska utvecklingskurvan som något som vi kan förvänta oss, nästan som något ”naturligt”. Det i sig kan också bidra till att förstärka känslan av nödvändigheten, och till och med skyldigheten, av att ”vara med på tåget” som diskuterades ovan.

Orden "likvärdig" och "likvärdighet" nämns vid ett flertal tillfällen i regeringens text. Deras övergripande mål förklaras som att digitaliseringsstrategin ska hjälpa skolväsendet att "vara ledande i att använda digitaliseringens möjligheter på bästa sätt för att uppnå en hög digital kompetens hos barn och elever och för att främja kunskapsutvecklingen och likvärdigheten" (s.4). Hur den eftersträvansvärda likvärdigheten ser ut kan sammanfattas med att eleverna ska ha tillgång till digitala verktyg utifrån sina behov och förutsättningar och att eleverna i alla delar av skolväsendet ska ges förutsättningar att utveckla adekvat digital kompetens "för att nå styrdokumentens mål" (s.7) och:

För att begreppet adekvat digital kompetens ska få relevant innebörd behöver det konkretiseras utifrån styrdokumentet. Därför behöver styrdokumentet i alla delar av skolväsendet innefatta de kunskaper och förmågor som efterfrågas vid fortsatt utbildning, på arbetsmarknaden och som förutsätts för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Konkretiseringen av styrdokumentet i undervisningen och utbildningen i övrigt måste följa med den tekniska och digitala utvecklingen. Det är av vikt att digitaliseringens möjligheter används som ett sätt att nå de mål som framgår av styrdokumentet. Detta är både en fråga om likvärdighet och kvalitet (s.7).

Genom att nämna "styrdokumentens mål", "konkretiseringen av styrdokumentet" och styrdokumentets betydelse överlag skapas en intertextualitet. De nämnda styrdokumentet ingår då i det nät av texter som gör att en text aldrig står isolerad för sig själv (Winther Jørgensen och Phillips, 2000).

Att likvärdigheten i utbildningen ska eftersträvas motiveras i texten med information hämtad från en undersökning gjord av Statens medieråd. De menar att den generella tillgången och användningen "bland barn och unga skiljer sig åt utifrån socioekonomisk bakgrund och andra demografiska variabler" (s.3). Detta stärker betydelsen av budskapet att alla elever ska få lika förutsättningar utveckla sin digitala kompetens. Då det också är den enda referensen de använder sig av kan vi konstatera att annan tillgänglig information och forskning som hade kunnat refereras till, har här uteslutits.

I regeringens text framgår det vid ett flertal tillfällen att framtiden i allra högsta grad kommer att påverkas av digitalisering. Detta till exempel genom uttalandet att strategin ska arbeta för "att med hjälp av digitaliseringens potential höja såväl måluppfyllelsen som att öka likvärdigheten i skolväsendet" (s.3). Här går det återigen att dikotomisera och att med hjälp av Derridas dekonstruktionsstrategi placera ord och uttalanden i ett nytt sammanhang för att skapa en ny innebörd:

- "Att inte använda de möjligheter som digitaliseringen medför minskar elevernas möjligheter att klara kunskapskraven och bidrar till olikvärdigheten inom skolväsendet."

Både olikvärdighet och minskad kunskapsinhämtning är något som motsäger Skollagen, läroplaner och den allmänna uppfattningen av skolans och fritidshemmens uppdrag och bör vara något som personal inom skolväsendet inte vill bli förknippad med. Genom en sådan tydlig

motsägning av skolväsendets övergripande syfte och mål blir sanningsanspråket kring digitaliseringens nödvändighet styrkt.

I anslutning till uttalandet ”att med hjälp av digitaliseringens potential höja såväl måluppfyllelsen som att öka likvärdigheten i skolväsendet” (s.3) framkommer också uttalandet att identifieringen av "nya lösningar" som är grundade i digitaliseringen har stor påverkan på skolverksamheternas digitalisering (s.3). Nya lösningar på vad, eller inom vilken aspekt av digitaliseringen nämns inte. I texten påpekas även att dessa ”nya lösningars” relevans behöver bedömas för att se vilka som är relevanta. Detta innebär att det i texten inte framgår vad som anses vara relevant för undervisningen. Texten är ett regeringsbeslut om nationell digitaliseringsstrategi, vilket innebär att det har godkänts av maktgivande instanser för att implementeras i skolväsendet. Strategin, som i och med det kan ses som en avgörande del för skolans och fritidshems förhållnings- och arbetssätt till digitaliseringen, har publicerats och satts i bruk utan att tydligt definiera vad som är relevant i praktiken. Det framgår inte heller vilken, eller vilka aktörer som ska bedöma och bestämma relevansen av de många aspekterna som en digitaliseringsstrategi innebär. Digitaliseringsstrategin övergripande mål uttrycks som ”att det svenska skolväsendet ska vara ledande i att använda digitaliseringens möjligheter på bästa sätt för att uppnå en hög digital kompetens hos barn och elever och för att främja kunskapsutvecklingen och likvärdigheten” (s.4). Begreppet ”digitaliseringens möjligheter” kan jämföras med det tidigare nämnda begreppet ”digitaliseringens potential” och eftersom relevansen av potentialen inte ännu är bestämd kan visionen om en strävan efter att vara ”ledande” inom området tolkas som något abstrakt. Att sträva efter att vara ledande inom något, utan att veta vad detta något innebär, kan möjligen ses som ett svårt uppdrag.

Analys av Skolverkets: Få syn på digitaliseringen på grundskolenivå

Samhälle i förändring

I Skolverkets publikation *Få syn på digitaliseringen på grundskolenivå* benämns en "förändring". Uttalanden som "i en värld med snabb förändringstakt" (s.10), "det moderna samhället präglas av en snabb förändringstakt" (s.11) och "den transformering i samhället som digitaliseringen för med sig innebär både möjligheter och risker" (s.19) nämns upprepade gånger i texten. De många upprepningarna av ordet "förändring" ser vi som en slags ideologisk anspelning och en koppling till den förändringsdiskurs som är rådande i dagens samhälle. Den ständiga förändringen skrivs fram som ett naturtillstånd, som en kraft som "är" och som vi *måste* anpassa oss till. Genom en modal objektivitet och ordval som "präglas" och frasen "för med sig" skapar texten en känsla av att förändring är lika självklar som oundviklig. Med frasen "snabb förändringstakt" förstärks budskapet att läget är akut och att det verkligen är dags att ta hänsyn till utvecklingen. Hur "snabb" den verkligen är, eller någon annan typ av definition av begreppet "snabb" ges inte i texten, utan har konstaterats bara att den är snabb och känslan blir att denna snabbhet är en verklighet som *måste* tas hänsyn till. Genom uttalanden som "den förändring av samhället som digitaliseringen för med sig innebär att eleverna behöver förstå hur digitala verktyg och medier ger individen möjligheter att påverka både sin egen situation och samhällsutvecklingen" (s.10) framställs förändringen som ett objektiva faktum som kräver vissa saker av både vuxna och elever. Detta blir då ett normativt budskap i texten som innebär att elever och vuxna *måste* (vilja) vara införstådda med de digitala verktygens påverkan på sin egen och samhällets situation. Genom Skolverkets position som styrande instans för skolväsendet riktar sig Skolverkets text främst till lärare, rektorer, fritidshemslärare och annan personal inom skolverksamheten. Av texten framgår det att "kursplanerna ska tillsammans med läroplanernas första och andra del ligga till grund för hur lärare planerar och genomför undervisningen" (s.18). Kursplaner och läroplaner utgör här ett intertextuellt inslag i texten och skolans personal bör därför vara införstådd med läroplanens (Skolverket, 2017 b) innehåll för att förstå innebörden av Skolverkets text. Genom sin hegemoniska position har Skolverket ett tolkningsföreträde vilket ska avspeglas i samtliga lärare och fritidshemslärares arbets- och förhållningssätt. Då begreppet "snabb förändringstakt" (se ovan) inte definieras framkommer ett dolt underliggande budskap att all personal inom skolväsendet ska veta vad denna "snabba förändringstakt" innebär. Då lärare och fritidshemslärare ska följa vad läroplanen påvisar innebär det att de själva också *måste* veta och förstå hur de behöver anpassa sitt arbetssätt för att utvecklingen ska tillgodoses.

Det är viktigt att förstå konsekvenserna av den teknik som utvecklas. [...] När eleverna får möta innehållen *hur tekniska system i hemmet och samhället förändrats över tid och några orsaker till detta och hur tekniken ingår i och förändrar förutsättningarna för olika yrken och inom alla samhällsområden* kan de utveckla den förståelsen. Det kan till exempel handla om hur tekniska lösningar för kommunikation och annan infrastruktur har utvecklats över tid. [...] På så sätt kan

eleverna förstå hur stor betydelse den digitala transformeringen av samhället har, särskilt i ett läge när utvecklingen sker i ett högt tempo. (s.19)

I Skolverkets publikation kan vi utläsa att precis som med den digitala kompetensen så utvecklas tekniska lösningar för kommunikation och infrastruktur över tid och att en sådan utvecklig påverkar och förändrar förutsättningarna för arbetsliv, familjeliv och för samhället som helhet. Texten framhåller att digitaliseringen förändrar människors möjligheter att påverka samhällsutvecklingen och att den digitala transformeringen har stor betydelse för samhället, och då särskilt i ett läge när utvecklingen sker i ett högt tempo. Genom detta resonemang fastslår Skolverkets text att digitaliseringen är en *avgörande* del av samhällets utveckling och att den tekniska utvecklingen inte kan fortsätta utan digitala verktyg. Med att påpeka att den digitala transformeringen har stor betydelse för samhällets höga utvecklingstempo förstärks vikten av digitalisering inom skolväsendet genom modal objektivitet. Detta kan sammanfattas med citatet att "som samhällsmedborgare är det viktigt att förstå hur olika områden som till exempel arbetsmarknad, infrastruktur, attityder och värderingar påverkas av och förändras i takt med digitaliseringen" (s.19). Detta innebär att Skolverkets text understryker att dessa instanser och attityder påverkas av digitaliseringen. Det finns inget "kanske", "bör" eller annat uttryck som ger läsaren en chans att tolka det på något annat sätt än att det "är så". Citatet är skrivet som ett konstaterande. Den höga affiniteten som citatet är framskrivet med påverkar läsaren att uppfatta att arbetsmarknad, infrastruktur, attityder och värderingar "påverkas" av digitaliseringen. Att detta "är" sanningen. Detta uttalande är också normativt vilket kan urskiljas i uttrycket "som samhällsmedborgare är det viktigt att förstå". Det "är viktigt" för alla samhällsmedborgare, och inte något som varje person/samhällsmedborgare individuellt kan ta ställning till och själva avgöra vikten av.

I och med att det är viktigt att komma i kontakt med utvecklingen av de tekniska systemen och digitala lösningarna i både hemmet och i samhället kan detta i ett längre perspektiv påverka elevernas användande av digital teknik. I texten finns också uttalandet att "digitaliseringen förändrar människors möjligheter att påverka samhällsutvecklingen" (s.19). Genom att samhällsutvecklingen i texten är direkt kopplad till digitaliseringen kan detta skapa ett intresse för digital teknik hos elever. Texten påpekar vid ett flertal tillfällen att elevernas eget intresse för den digitala tekniken är viktigt exempelvis genom uttrycket att de kan genom "en variation av arbetssätt, uttrycksformer och lärmiljöer [...] utveckla intresse för och förståelse för digitaliseringens möjligheter och risker" (s.17). Genom att sin publikation uttrycka att det är viktigt kan vara en strategi för att motivera eleverna att intressera sig för digitaliseringen.

Inte utan digital kompetens

Skolverket text berör och diskuterar även kring begreppet "digital kompetens". I texten beskrivs digital kompetens som något som alla elever i det svenska skolväsendet behöver utveckla och

som något som kommer att avgöra deras framtida position i samhället. Ett citat ur publikationen påpekar att det är:

viktigt att betona att eleverna ska ha utvecklat en sådan digital kompetens att de kan klara sig i livet och som samhällsmedborgare när de har avslutat grundskolan eller motsvarande skolform (s.4).

Användningen av orden "viktigt" och "ska" och frasen "klara sig i livet" är uttryck som genom sin höga affinitet och en objektiv modalitet förstärker textens sanningsanspråk. Digital kompetens framställs som en odiskutabel förutsättning om man vill "klara sig i livet". Ordet "sådan" är ett adjektiv och beskrivs som något som är överensstämmande med något omtalat (Saob b, 2018) och är därför ett begrepp som måste baseras på ett tidigare uttalande. Då man i texten väljer att skilja på uttrycken "att klara sig i livet" och som "samhällsmedborgare" får substantiven "liv" och "samhällsmedborgare" en egen definition. Att klara sig som samhällsmedborgare kan kopplas till uttalandet om att som samhällsmedborgare är det "viktigt att förstå hur olika områden som till exempel arbetsmarknad, infrastruktur, attityder och värderingar påverkas av och förändras i takt med digitaliseringen". Att däremot uttrycka att "sådan" digital kompetens krävs för att "klara sig i livet" måste den digitala kompetensen som krävs för överlevnad definieras. Krävs det en minimikunskap för att klara sig i livet, gäller det samtliga aspekter av "livet" eller är det en abstrakt definition av "sådan digital kompetens" som ligger till grund för uttalandet? En sådan definition är inget som Skolverket presenterar i sin text och utan en sådan definition vet man inte vilken grad av digital kompetens som behövs för att klara sig och vad som egentligen menas med att "klara sig i livet". Sett ur ett arbetsmarknadsperspektiv, krävs det samma grad av "sådan" digital kompetens för att klara alla arbeten? Ett uttalande ur Skolverkets text lyder också "utbildningen ska [...] ge eleverna förutsättningar att utveckla digital kompetens och ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap" (s.14). Ordet "entreprenörskap" bildar ett interdiskursivt inslag i texten som, genom användningen av ordet, inkluderar en nyliberal diskurs i vilken eleverna istället för att "bara" utbildas, också ska utbildas till att bli entreprenörer. Detta kan även uppfattas som att arbetsmarknadslogiken hamnar i förgrunden, vilket man kan tolka som en nyliberal diskurs i vilken näringsliv och skola är tätt sammanflätade med varandra.

Av formuleringarna i Skolverkets text kan vi förstå att digitaliseringen av skolväsendet är ytterst betydelsefullt för att Sverige ska utvecklas i takt med samhällsförändringen. Detta blir således en skönjbar ideologi att digitaliseringen är lösningen på den problematik som medföljer förändringen av samhället. I texten framgår det att skolan har en avgörande roll i denna utveckling. Ideologin, och skolans roll i densamma kan i Skolverkets text stärkas av uttalandet att "digital kompetens handlar om hur eleverna genom undervisningen kan ges förutsättningar att utveckla sin förståelse för digitaliseringens påverkan på samhället" (s.19). Denna ideologi kan tolkas ur texten som att gälla såväl eleverna i skolan som de vuxna anställda på skolorna. Skolverkets text beskriver att "det moderna samhället präglas av en snabb förändringstakt och den digitala tekniken ger oss möjlighet att ta del av ett överflöd av information" (s.22). Genom uttalandet så ges ett tydligt budskap och förstärker den tidigare nämnda ideologin att digitaliseringen av skolväsendet kommer att ge oss en möjlighet att bemästra den möjliga

problematiken som det moderna samhället kommer att medföra. Ideologin om att digitaliseringen ses som lösningen till Sveriges framtid och den "snabba förändringstakt" som råder i samhället medför även ett normativt perspektiv som innebär att man bör vilja lösa de samhällsliga problemen som förändringen medför. Normen som framträder i texten är då att alla instanser, institutioner och individer i landet *måste* sträva efter att bli mer digitala och anskaffa sig digital kompetens.

Beskrivningen av digital kompetens är hämtad ur Europaparlamentets förklaring som innefattar ett flertal olika aspekter av färdigheter kopplade till digitalisering. Vid sökning av begreppet "digital kompetens" i Skolverkets publikation refereras det till EU:s åtta nyckelkompetenser för ett livslångt lärande som presenterades år 2006. Digital kompetens förklaras som en av dessa åtta nyckelkompetenser och beskrivningen av det lyder:

Digital kompetens kräver goda kunskaper om hur informationssamhällets teknik fungerar och om den roll tekniken spelar och de möjligheter den ger i vardagslivet, både hemma och på arbetet. Här ingår centrala datortillämpningar som ordbehandling, kalkylprogram, databaser, lagring och hantering av information samt kunskaper om de möjligheter och eventuella risker som skapas genom användningen av internet och kommunikation via elektroniska medier (e-post, nätverksverktyg) för arbete, rekreation, informationsdelning och samarbetsnätverk, lärande och forskning.

Europaparlamentet, 2006 i Skolverkets text s.7

Genom att förklara begreppet "digital kompetens" med hjälp av Europaparlamentets beskrivning förstärks trovärdigheten i texten då Europaparlamentet kan uppfattas som en pålitlig aktör med tyngd, och hamnar därför högt upp i talordningen. Talordningen i en diskurs bestäms av vilka talare som inkluderas i diskussionen där statusen hos talarens rykte, kunskaper, maktposition och argument avgör hur högt upp i talordningen den rankas. Skolverkets text lyfter att "begreppet digital kompetens förändras över tid och i takt med att samhället, tekniken och olika tjänster förändras" (s.7). Eftersom texten påpekar en hög förändringstakt och att samhället är under utveckling riskerar detta påstående, tillsammans med påståendet att "digital kompetens förändras över tid", att bli motsägelsefullt då en referens från Europaparlamentet från 2006 nyttjas. Skolverkets text är skriven och publicerad under 2017, och genom att använda en referens från 2006, påstås således att den digitala kompetensen inte förändrats under de senaste elva åren. Den 1 juli 2018 träder Skolverkets kommentarmaterial (publikation) i kraft tillsammans med de nya tilläggen i Skolverket (2017) - är då en kompetensdefinition från 2006 fortfarande aktuell, trots den påstått höga förändringstakten?

Skolverkets publikation hänvisar också till Digitaliseringskommissionens förkortade version av Europaparlamentets åtta nyckelkompetenser från 2006, där de framställer att digital kompetens innefattar:

Digital kompetens utgörs av i vilken utsträckning man är förtrogen med digitala verktyg och tjänster samt har förmåga att följa med i den digitala utvecklingen och dess påverkan på ens liv. Digital kompetens innefattar:

- kunskaper att söka information, kommunicera, interagera och producera digitalt
- färdigheter att använda digitala verktyg och tjänster
- förståelse för den transformering som digitaliseringen innebär i samhället med dess möjligheter och risker
- motivation att delta i utvecklingen.

Digitaliseringskommissionen, 2015 i Skolverkets text s.8

Digitaliseringskommissionen är en välkänd organisation vars fokus riktar sig mot digitaliseringsfrågor. Att nyttja en sådan organisation som referens är en fråga rörande talordningen, då Digitaliseringskommissionens pålitlighet i sammanhanget kan rankas högt upp i talordningen, likaväl som Europaparlamentets rykte. Nyttjandet kan tillskriva Skolverkets text trovärdighet och tyngd genom objektiv modalitet. Digitaliseringskommissionens beskrivning består av fyra punkter (se ovan) där den sista punkten i beskrivningen lyder: ”motivation att delta i utvecklingen”. En aspekt av digital kompetens är, enligt texten, alltså att vara motiverad att ”delta i utvecklingen”. Hur motiverad man behöver vara nämns inte och inte heller någon definition kring vad denna motivation grundar sig i. Om en elev till exempel har stora färdigheter och kunskaper inom digital teknik och uppfyller de tre punkterna ovan nämnda punkt (punkt 4), är denna elev då inte digitalt kompetent för att den inte är "motiverad att delta i utvecklingen"? Här handlar det om individens ansvar gentemot utvecklingen. I Skolverkets text används, som tidigare nämnt, genomgående frasen "snabb förändringstakt" (s.10ff). Budskapet kan då förstås som att: för att hänga med i samhället utveckling och den snabba förändring som digitalisering innebär så *måste* du vara motiverad. Skolverkets text har valt att ha med denna referens och punkt (punkt 4) ifrån Digitaliseringskommissionen, men någon förklaring till varför den är refererad till nämns inte. Detta är en intertextualitet i texten som kan stärka resonemanget kring digital kompetens. Genom att använda både Digitaliseringskommissionens och Europaparlamentets beskrivning från 2006 som båda ligger högt upp i talordningen är en objektiv modalitet som används för att skapa trovärdighet till texten.

Ur Digitaliseringskommissionens beskrivning av digital kompetens (se ovan) kan ett underliggande budskap utifrån Derridas dekonstruktionsstrategi förstås vara att:

- ”Du måste vara motiverad och vilja bidra med dina kunskaper att utveckla Sverige digitalt för att bli klassad som kompetent.”

Genom att dikotomisera detta budskap skulle motsatsen då vara:

- ”Om du inte är motiverad och inte vill bidra med dina kunskaper i utvecklingen av Sverige så är du digitalt inkompetent.”

Detta blir således en uppmaning till elever inom det svenska skolväsendet att vara aktiva, deltagande och engagerade i utvecklingen av Sverige som en modern nation. Som vi tidigare nämnt i analysen så framställer Skolverkets text att "eleverna ska förstå hur stor betydelse den digitala transformeringen av samhället har, särskilt i ett läge när utvecklingen sker i ett högt tempo" (s.19). Elevernas deltagande i den digitala utvecklingen och i samhällets förändring kan i längden kan komma att resultera i en gynnsamhet för nationen. då den digitala utvecklingen framställs som *avgörande* för både samhället och arbetsmarknaden. Således kan både för nationen, företag och andra aktörer ekonomiskt gynnas.

"Vi", det moderna folket?

Ett utdrag ur Skolverkets text lyder: "undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet" (s.13). Här kopplas återigen digitalisering ihop demokrati. Ytterligare en koppling mellan texten och en demokratidiskurs kan stärkas genom följande citat:

Det är viktigt att förstå att det är människan som har skapat dagens lösningar och att det därför också är vi som har möjlighet att förändra dem och att komma på nya lösningar. Det kan handla om allt från mindre, individuella och vardagliga frågor till större samhällsomfattande problem (s.11).

Vilka vardagliga frågor och vilka de större samhällsproblem som menas i detta uttalande framgår inte i texten. Dock kan magnituden av uttrycket "samhällsomfattande problem" rent interdiskursivt jämföras med den "samhällsomfattande" demokratiska aspekten som går att hitta på flera ställen i Skolverkets text. En annan aspekt av uttalandet som går att koppla till demokrati är att människan har skapat dagens lösningar och att "vi" också har möjligheten att förändra dem. Benämningen "vi" ger associationer till ett historiskt och välkänt uttal som lyder "We the people", och är den första frasen i USA:s grundlag. Detta är en av världens äldsta grundlagar och känd som en demokratisk grundpelare. Benämningen "vi", associerad till denna skrift, innefattar att alla individer levandes i en demokrati har en medborgerlig rätt till att vara med och bestämma om samhällets utveckling. Med hänvisning till tidigare citat blir detta därför en tydlig och direkt koppling till att digitaliseringen länkas samman med demokratidiskurs. Den demokratiska värdegrunden och elevernas utbildning till demokratiska medborgare framhålls också som något som ska genomsyra undervisningen och skolväsendets förhållning- och arbetssätt enligt styrande publikationer för skola och fritidshem (Skollagen (SFS 2010:800 1 kap. 4 §; Skolverket, 2017 b). Detta innebär att även begreppet "medborgare" är inkluderat som ett element i demokratidiskursen.

DISKUSSION

Syftet med den här uppsatsen var att analysera två texter som berör digitaliseringen inom skola och fritidshem och som publicerats av Sveriges regering respektive Skolverket under 2017. Våra frågeställningar var: vilka diskurser, ideologier och tankelogiker är de mest framträdande i respektive text? Och med vilka retoriska tekniker och strategier försöker man skapa legitimitet i respektive text? Som metod använde vi oss av kritisk textanalys och där har vi låtit oss inspireras av Faircloughs tredimensionella tankemodell. I enlighet med den första dimensionen av modellen sökte vi efter material som var relevant för vårt forskningsintresse; det vill säga de två texterna från regeringen respektive Skolverket. Genom att undersöka vilka diskurser, ideologier och tankelogiker som framträder i texterna och vilka retoriska tekniker och strategier som används fångade vi in delar av den andra dimensionen, det vill säga vilken diskursiv praktik som texterna utgör/ingår i. I syfte att fånga in den andra dimensionen undersökte vi även vilka källor som refererats till i publikationerna, detta för att kunna visa på inslag av intertextualitet.

Under den här rubriken kommer vi dels att sammanfatta resultatet av vår analys, dels att diskutera några ytterligare aspekter av digitalisering inom skola och fritidshem med utgångspunkt i våra resultat. Vi kommer att diskutera regeringens och Skolverkets texter som en del av ett större samtal om digitalisering. Diskussionen kommer ske utifrån Faircloughs tredimensionella modell i den meningen att vi kommer diskutera digitalisering inom skola och fritidshem som diskursiv praktik. Och eftersom det övergripande syftet med Faircloughs modell är att försöka hitta samband mellan text och den påverkan som texten kan ha på den sociala praktiken så kommer vi också, i alla fall i någon mån, att diskutera vilka eventuella konsekvenser som den diskursiva praktiken kan komma att få i den sociala verkligheten.

Digitalisering som ”frälsare”?

I de två publikationerna har vi identifierat och lyft fram ett antal olika teman. Ett tydligt budskap, eller snarare påbud, är att digitaliseringen av skolan ska leda till att Sveriges befolkning blir (mer) digitalt kompetenta. Denna digitala kompetens beskrivs i sin tur som lösningen på samhällets strävan efter modernisering, demokrati och likvärdig utbildning inom skolan, och ses som en förutsättning för att dessa aspekter av Sveriges utveckling alls ska kunna hanteras. Denna tro på teknikens möjligheter blir således den ideologi som allra tydligast går att urskilja som en ”röd tråd” genom de båda texterna. Andra underliggande teman som framträtt under vår läsning, utöver den teknikvänliga ideologin är, som vi redan varit inne på moderniseringstemat, demokratitemat och likvärdighetstemat, men det handlar också Sveriges nationella identitet som i mångt och mycket byggs upp av dessa element.

Publikationerna från Skolverket och regeringen är normativa i den mening att de beskriver hur något ”bör” vara. Texterna blir normativa genom sitt sanningsanspråk som uttrycks genom en affinitet där det inte lämnas något utrymme att säga emot. En norm som framträder mellan

raderna och kring samhällsförändring är att elever och personal i det svenska skolväsendet "bör" ha ett intresse för digitalisering och uppskatta den digitala teknik som omger oss. Utan ett sådant intresse hamnar man utanför normen och "kan" då inte "vara med på tåget" för man tar inte del av samhällets utveckling/förändring. Det innebär att man, utifrån normen, även bör vara öppen för ständig förändring och benägen att närsomhelst vara redo att förändra sig, och tänka nytt. Eftersom texterna skapar en slags "sanning" om att samhället "är" under ständig och snabb förändring och att digitaliseringen "är" lösningen som kommer att främja Sveriges möjligheter att hantera det mesta, så blir detta en slags ideologi. Förändring är av godo och ska bejakas. Ur ett normkritiskt perspektiv ser vi då att normen blir att man bör tro på digitaliseringen som en "frälsare" och som *avgörande* för nationens framtid.

Ur ett interdiskursivt perspektiv så kan vi se att både Skolverkets och regeringens publikationer lånar element från olika samhällsdiskurser. De diskurser som framträder i texterna och som vi valt att lyfta är: en arbetsmarknadsdiskurs som kopplar till en nyliberal diskurs i vilken näringslivslogiken och strävan efter att skapa framtida entreprenörer bland eleverna är förhärskande, en elevdiskurs rörande elevers förkunskaper, en förändringsdiskurs som råder i dagens samhälle samt en demokrati/medborgardiskurs. Som vi redan nämnt i vår analys upplever vi att demokratidiskursen och medborgardiskursen flätas samman då läroplanen framhåller att skolans uppdrag är att skapa demokratiska medborgare (Skolverket, 2017 b). Detta kan stärkas med kursplanen för samhällskunskapsämnets centrala innehåll som understryker att eleverna ska undervisas till att bli "medborgare i demokratiska samhällen [...] som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter" (Skolverket 2017 b s.22). I regeringens text sammankopplades till exempel ämnet digitalisering ihop med ordet demokrati och med en tydlig arbetsmarknadslogik, något som direkt påverkar textens budskap. Den förhärskande logiken är att eleverna måste göras anställningsbara på en framtida arbetsmarknad på vilken arbetsgivaren och näringslivet kan rekrytera behövliga kompetens. Detta är ett exempel på hur diskurser kan ombilda kunskaper och relationer till ett givet ämne enligt Faircloughs modell (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Utifrån regeringens och Skolverkets hegemoniska position som maktinstanser i det svenska samhället kan det spekuleras kring vilka aktörer som kommer att bli påverkade av dessa publikationer. Regeringens publikation beskriver en nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet. Införandet av digitaliseringsstrategin kommer direkt och oavkortat påverka Skolverket, som är myndigheten som råder över regler och bestämmelser kring skolväsendets, genom att arbetssättet kring digital teknik och digitalisering inom skolverksamheten inte förändras, men förstärks. Genom att strategin införs, med all satsning på digitalisering som den konkret innebär, kan man förutsätta att också en ekonomisk satsning kommer att ske. Detta kan leda till att fler digitala verktyg köps in till skolor och fritidshem och att lärare och fritidslärare får utbilda sig och utveckla sin digitala kompetens för att sedan föra de kunskaperna vidare. Införandet av strategin kan därför påverka lärares roll i undervisningen, likväl som att de *måste* utveckla sitt arbetssätt. Detta på grund av de möjligheter och de nya krav som digitaliseringen kan medföra. Strategin ska gälla alla skolformer, från förskolan, hela vägen upp till svenska högskolor vilket betyder att alla nivåer av det svenska skolväsendet, och därigenom också alla elever, kommer att bli påverkade av dess införande. Detta är således en del av den sociala

praktik som är central i Faircloughs tredje dimension. Skolverkets publikation, som är en utveckling av grundskolans läroplan (Skolverket, 2107 b) kommer främst att påverka lärare, fritidslärare och huvudmän inom skolväsendet och i förlängningen även påverka alla elever inom grundskolan.

Näringslivslogik?

Det råder inget tvivel om att texterna från regeringen och Skolverket är formulerade på ett sätt som ska få läsaren övertygad om att digitaliseringen inom skolväsendet är något positivt som bör, eller snarare *måste* genomföras. Digitaliseringen framhålls som något som ska föra Sverige framåt, inte minst ur ett ekonomiskt perspektiv.

Svenskt Näringsliv (2016 s.4) menar att "teknologisk utveckling är den enskilt viktigaste faktorn bakom vår välfärdsutveckling och stigande levnadsstandard". De jämför den digitala strukturomvandlingen som nu sker med andra ekonomiska revolutioner som när ångmaskinen uppfanns, järnvägarna byggdes, elektricitetens utbredning och förbränningsmotorn introducerades. Den grundläggande orsaken till den digitala revolutionen är att information och tjänster i allt högre grad skickas och används i digitalt format, något som har påverkat samhället såväl som företag, arbetsmarknaden och samhällsekonomin i stort, för förlängningen har det nya och snabbare informationsutbytet skapat både nya affärsmodeller, tjänster och produkter (Svenskt Näringsliv 2016).

Enligt Statens offentliga utredning (SOU 2016:85) så genererar vi i dagens samhälle enorma mängder data och de påpekar att genom ökad tillgång och användning av data så utmanas samhällets regleringar och policy på många områden som även innefattar skolväsendets mål och riktlinjer. Skolverket (2017 b s.9) framhåller att eleverna ska undervisas i att "orientera sig och agera i en komplex verklighet, med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt". De konstaterar att för att eleverna ska uppnå de färdigheter och kunskaper som samhällets snabba förändringstakt kräver behöver undervisningsmetoder tillägna sig och använda ny kunskap. Detta sammanfattar de som att utbildningen ska ge eleverna möjlighet att "utveckla digital kompetens och ett förhållningssätt som främjar entreprenörskap" (s.9). Förändringen till ett mer digitaliserat samhälle sker, enligt Svenskt Näringsliv (2016 s.4), "mot bakgrund av ett stort antal utmaningar i den globala ekonomin, som en svag tillväxt, hög offentlig skuldsättning och demografiska förändringar". Därför menar de att det är viktigt att politiken omformas och utformas så att den kan dra "maximal nytta av digitaliseringens möjligheter" (s.4).

Regeringen och Skolverket förespråkar i sina publikationer att en viktig del i elevernas utbildningsgång är att främja entreprenörskap. Svenskt Näringsliv (2016) påvisar att Sverige är ett framgångsrikt land när det kommer till digitala företag. Sverige har historiskt sett en lång tradition av stora och etablerade företag som till exempel Ericsson, IKEA, Volvo och Electrolux där det senaste tillskottet, det digitala streamingföretaget Spotify under 2018 bör noterades med

ett värde av 20 miljarder dollar (Fröberg & Suni, 2018). Hylén (2010) menar att "en välutbildad arbetskraft ger ökad produktivitet, bättre konkurrensförmåga och på andra sätt bidrar till ett lands ekonomiska utveckling och välbefinnande" är en väletablerad sanning (s.16). Svenskt Näringsliv (2016) förklarar att digitala företag har ett grundläggande behov av kapital, kompetent personal och marknader att sälja sina produkter. Dessa behov är grundade i att fler människor intresserar sig för digitala medier och lösningar och att fler personer utbildar sig inom denna sektor av arbetskompetens. Regeringens text påpekar, liksom Svenskt Näringsliv, att Sverige är världsledande inom IT, digitalisering och digital kompetens. Svenskt Näringsliv menar också att det är sannolikt att politiska prioriteringar och offentliga strategier som "hem-PC-reformen och bredband" (s.5) har spelat varit viktig för Sveriges världsledande position men också att det kan finnas utrymme för utveckling, och att fler reformer särskilt skulle gynna framväxten av digitala företag i Sverige.

Regeringens text om beslutet om en nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet kan ses som just en sådan reform som är utformad för att stärka Sveriges position inom digital teknik och kompetens. Beslutet från regeringen kan i förlängningen leda till en reform som, precis som Svenskt Näringsliv skriver, ska sträva efter att förstärka Sveriges nationella identitet som en stark IT- nation. Utifrån tanken om interdiskursivitet kan vi i regeringens text identifiera en näringslivsdiskurs som utgår från en näringslivslogik som handlar om att Sverige, genom ökad konkurrenskraft, ska ta marknadsandelar inom området IT och digitalisering, och att denna framgångsresa tar sin början i skolan.

Näringsliv och skola i allians?

Hylén (2010) menar att det samhällsekonomiska samtalet i Sverige har sedan 1980-talet påverkats av digitaliseringen. Han menar att under 1980-talet var samtalet ofta kopplat till den demokratiska aspekten att alla elever var i behov av att lära sig "hur datorer fungerar för att kunna vara med och påverka ett alltmer datortätt samhälle" (s.11). Sveriges ekonomi bygger inte längre på jordbruk eller tung industri för att driva samhället framåt. Satsningen på digitalisering under 80- och 90-talet bidrog istället enligt Hylén till att Sverige utvecklades till att bli ett "kunskapssamhälle" (s.12). Karlsohn (2009) beskriver denna nya syn på ekonomi och samhälle som övergången från industriell ekonomi till en så kallad "kunskapsekonomi" (s.63), och förklarar att i ett kunskapssamhälle opererar kunskapsintensiva företag som behöver utbildad arbetskraft. Hylén (2010) sammanfattar att för att motsvara dessa behov måste skolverksamheten se till att eleverna kan vara delaktiga i det nya samhället, och att detta endast kan ske med en mer IT-inriktad undervisning. Regeringens text innehåller flera uttalanden som följer den här typen av resonemang. Ett övergripande budskap i regeringens publikation är att digitaliseringen ska bidra till att uppfylla detta "kunskapssamhälles" behov av utbildad personal. Texten påtalar att aktörer ifrån "näringslivet, civilsamhället och akademier också ska involveras i skolväsendets digitalisering". Hylén (2010) bidrar till detta resonemang med uttalet att "ur samhällsekonomisk synvinkel är det nödvändigt med en IT kunnig arbetskraft och skolan bör bidra till att förse samhället med sådan arbetskraft" (s.11). Sådana aktörer skulle då väl

kunna vara de kunskapsintensiva företag som nämndes tidigare i detta stycke. En medverkan som skulle kunna gynna dessa entreprenörer och företag, något som i förlängningen kan komma att uppbära spekulationer kring undervisningens partiskhet.

Digitalisering som verktyg för likvärdighet?

Hylén (2010) menar att IT-satsningar i skolverksamheter ofta grundas i ett antal väl utvalda argument. Han påpekar att ett sådant "argument för att satsa på IT i skolan är att man vill ge alla barn, oavsett familjebakgrund, möjlighet att lära sig använda informationstekniken och kunna utnyttja dess potential i sitt lärande" (s.13). Detta menar han vidare är ett argument som anspelar på skolväsendets likvärdighetssyfte. Även Skollagen (SFS 2010:800 1 kap. 8 §) påvisar "att alla elever ska ges likvärdig skolgång" och att "alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet". Hylén (2010) menar att digitala verktyg kan bidra till att skapa en likvärdig skola/fritidshem. Han framhåller att genom att använda digitala verktyg i skola och fritidshem minskar elevernas digitala klyftor som kan ha uppkommit av till exempel olika hemvillkor och demografiska skillnader. Regeringens publikation resonerar också kring begreppet likvärdighet och uttrycker att "det ska finnas en digital likvärdighet i det svenska skolväsendet" (s.6). Enligt Skolverkets och regeringens texter är likvärdigheten i utbildningen en central fråga och något som ska eftersträvas. Skolverket (2017 b) påtalar också att tillgången till digitala verktyg och medier är en fråga om likvärdighet. I Skolverkets publikation kan läsas att i och med den svenska skolverksamhetens kompensatoriska uppdrag har skola och fritidshem "ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen" (s.13). I regeringens och Skolverkets publikationer kan även ett budskap skönjas om att elevernas lärande överlag kommer att främjas av en ökad användning av digital teknik. I regeringens text framhålls detta genom att digitaliseringen sammankopplas med ett främjande av elevernas måluppfyllelse. Denna måluppfyllelse går att jämföra med läroplanens syftestexter för de olika skolformerna och med dess kursplaner, som alla innehåller kunskapskraven inom de olika skolämnena (Skolverkets 2017 b). I Skolverkets text framhålls synen på ökat lärande med hjälp av digitala verktyg med uttalandet "grundtanken är att en väl utvecklad digital kompetens gagnar elevernas lärande och utveckling, och gör det lättare för dem att delta i olika situationer och sammanhang" (s.14). Alexandersson, Linderöth och Lindö (2001, s.14) menar dock att det inte finns något "självkänt och entydigt samband" mellan tillgång till digitala verktyg och en förändrad verksamhet som bidrar till ökat lärande. De påpekar att digital teknik kan göra informationen, som ska förmedlas i undervisningen, mer lättillgänglig och mer aktuell samt att den kan öka variationen i undervisningen, men att den avgörande frågan i sammanhanget inte är hur undervisningen sker utan *vad* det är som medieras. Enligt Alexandersson, Linderöth och Lindö pekar forskningen inom området på att det främst är (fritids)lärarens kunskap och uppfattning om elevers lärande som påverkar den pedagogiska verksamheten och att elevernas intresse lätt mer kan riktats mot digitala verktygen istället för mot de pedagogiska frågorna.

Genom att, som Skolverkets text gör, koppla likvärdighet till digitalisering och skriva fram denna koppling som något självklart och odiskutabelt etablerar sig denna koppling som en objektiv sanning som mottagaren av texten *måste* förhålla sig till. Om digitalisering leder till likvärdighet inom skola och fritidshem, vilken lärare eller fritidslärare kan då vara emot denna?

Lärarens roll

Beslut som fattas av styrande instanser som regeringen och Skolverket kommer med allra största sannolikhet att påverka anställda inom skolväsendet. När regeringen beslutar om strategier för skolväsendet kan det leda till revisioner och ändringar i Skolverkets formulering av riktlinjer i läroplanen (Skolverket 2017 b), allmänna råd (Skolverket 2014) och Skolverkets publikation som i sin tur är styrdokument och hjälpmedel för skolans och fritidshemmets personal. Styrdokumenterna fungerar sedan som regler och anvisningar angående hur lärare ska forma sin undervisning för att eleverna ska uppnå kunskapskraven och de syften som anges. Lärare på skola och fritidshem kan ha olika förutsättningar, intresse, attityder och inställning till sådana justeringar i sitt förhållnings- och arbetssätt (Player-Koro & Bergviken Rensfeldt 2017).

Hylén (2010) menar att det är en tydlig trend att allt fler lärare uppfattar digitala verktyg och IT som ett viktigt pedagogiskt hjälpmedel. Regeringens text påvisar att digitaliseringen ska användas för att underlätta personalens arbetssituation i fråga om undervisning och administration. Texten framställer att en viktig aspekt av lärarens pedagogiska uppdrag är tillgången till ändamålsenliga verktyg för att undervisa. Fritidshemmets kompensatoriska uppdrag innebär bland annat att det ska eftersträvas en uppvägning av skillnaderna i elevers förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig utbildningen (Skolverket, 2014 s.20). Hylén (2010) menar att många lärare och fritidslärare vill individanpassa sin undervisning men att anpassa traditionella läromedel, till att möta varje elevs individuella behov kan bli problematiskt. Hylén anser att sådana problem kan kringgås med hjälp av digitala verktyg. Han menar att eftersom att allt mer material finns tillgängligt i digital form såsom text, bild och ljud kan det individanpassade arbetssättet underlättas. Även att sortera, välja ut och digitalisera material från läroböcker kan underlätta samt att använda material från digitala tidskrifter eller videos från andra medier. Skolverkets text påtalar att i och med "det ökade digitala informationsflödet ökar också tillgången till källor i digital form" (s.22). Detta material menar Hylén (2010) kan sorteras utifrån elevernas olika kunskapsnivåer och användas på ett individuellt plan för att underlätta undervisningen, vilket i sin tur kan leda till att fler elever når kunskapskraven. Detta är ett sätt att som lärare kan bygga upp sitt eget undervisningsmaterial, något som Hylén kallar för lärarens "handbibliotek" (s.70). Karlsohn (2009) belyser att vid satsningar av digitalisering är det viktigt att läraren ändrar sin roll och tar vara på den nya kunskapen. Detta menar han kan jämföras med att ta ett steg tillbaka och ta på sig rollen om att inte kunna allting.

Hylén (2010) understryker att fritidshemmets och skolans påverkan av IT och digitalisering numera kan ses i alla delar av verksamheten. Dels används den digitala tekniken till att organisera och genomföra undervisningen och dels till de administrativa göromålen samt informationsutbytet med föräldrar. Regeringens publikation framhåller att rätt använt kan digitaliseringen "underlätta för elever, personal som arbetar med barn och elever och barn och elevers vårdnadshavare att hålla sig informerad om barnets eller elevens utveckling" (s.12). Skolverket (2013) konstaterar att kommunikationen mellan skola och hem idag sker till stor del med hjälp av digitala medier. Fritidshemslärares och lärares attityd och inställning till digitalisering är dock varierande. Ljung-Djärf och Tullgren (2009 s.184) menar att vissa lärare och "pedagoger ser i första hand datorn som en möjlighet medan det hos andra uppstår tveksamheter och frågor kring dess lämplighet eller eventuella olämplighet". Hylén (2010) menar att förutom att utveckla lärares och fritidslärares digitala kompetens, kan tillgången till datorer och programvaror för skolbruk även påverka deras attityd till digitaliseringen. Hylén påpekar också att brister i den digitala utrustningen, både inom hård- och mjukvaran, i hög grad kan begränsa lärarens och fritidslärares användning. Han menar att om de digitala verktygen inte fungerar så påverkas personalens attityd till digitaliseringens möjligheter negativt. I regeringens text (s.12) framhålls att arbetsmiljöer med ogynnsamt fungerande digitala verktyg, med aspekter som till exempel dåliga systemlösningar eller dålig uppkoppling riskerar att öka den administrativa bördan på fritidslärare, lärare och annan personal. Detta kan medföra att värdefull tid från deras huvudsakliga uppdrag går förlorad. Även Skolverket (2013) påpekar att krånglande digitala verktyg, bristande stöd för användning och dåligt underhåll ofta begränsar lärarens och fritidslärares användning av digital teknik i undervisningen och i andra användningsområden. Hyléns (2010) resonemang angående begreppet digital kompetens, både hos lärare och elever, går att diskutera och jämföra med Skolverkets och regeringens publikationer, men även med läroplanens (Skolverkets, 2017 b) definition av begreppet. Hylén (2010) påpekar att digital kompetens är ett begrepp som ofta hörs i sammanhang med IT- i skolan men att den snabba samhällsförändringen har gjort begreppet digital kompetens till "omodern" (s.5). Detta förklarar han som att begreppet inte längre är hållbart då den rådande beskrivningen av digital kompetens är en sammansatt helhet som innefattar för många olika aspekter. Han menar att dessa aspekter är nog så intressanta i sig själva och själva tar för stor plats för att rymmas under ett och samma begrepp. Som nämnt i analysen så baseras båda texternas beskrivning av digital kompetens på *EU:s åtta nyckelkompetenser* som publicerades år 2006. I och med Hyléns tidigare nämnda resonemang kring begreppet kan tolkas som att regeringen och Skolverket i sina texter inte har samma uppfattning om begreppets adaptiva egenskaper. Båda texterna understryker att förändringstakten kring digitaliseringen är hög och att den digitala kompetensen förändras över tid i och med att samhällets och arbetsmarknadens behov ständigt uppdateras men grundar ändå, motsägelsefullt i sammanhanget, sina förklaringar av begreppet på en beskrivning från 2006.

I jämförelse med andra europeiska länder har svenska lärare och pedagoger generellt en negativ inställning till digitalisering (Hylén 2010). Detta innefattar både digitala verktyg i undervisningen samt vilka möjligheter och hinder som de kan medföra (Skolverket 2009, i Hylén, 2010). Hansson (2014) menar att kommuner ger skolor och fritidshem en avsevärd tillgång till digitala verktyg men att användningen av verktygen inte ökar. Den låga

användningen av digitala verktyg beror enligt Hansson på att lärare och fritidslärare inte fått rätt utbildning inom digitala teknik. Skolverket (2013) påvisar också att flera lärare har behov av kompetensutveckling inom digital teknik. Karlsohn (2009) menar att det finns kurser och fortbildning inom digital teknik för fritidslärare och lärare, men att de inte hinner utbilda sig på grund av att "för många arbetsuppgifter har ålagts dem" (s.314). Player-Koro och Bergviken Rensfeldt (2017) menar att det ligger i både skolors, fritidshems och dess lärares intresse att tid och resurser ges för kompetensutveckling, både i utformningssyfte för undervisningen och för att omsätta och att kritiskt granska nya tekniker kring undervisningens innehåll i förhållande till digitaliseringen. De menar att de högt ställda ambitionerna kring skolans digitalisering ofta inte står i paritet med ett kritiskt tänkande angående ny digital teknik hos lärare och fritidslärare. I Skolverkets och regeringens texter påpekas att samhället är i en komplex verklighet och under snabb förändringstakt och att den digitala kompetensen ständigt uppdateras och sätter nya krav. Hur ska då lärare kunna få tiden att räcka till för att både utveckla sin digitala kompetens och sin undervisning i takt med den snabba förändringstakten? Hylén (2010) menar att det inte räcker för sådan utveckling att införa digitala verktyg i fritidshemsverksamheter och skolor utan att det också krävs samordnade insatser angående ledarskap, kompetensutveckling och gemensamma mål. Dessa samordnade insatser menar han måste arbetas kring under flera år för att skapa en lyckad undervisning med digitala verktyg.

IT- mässor och mässföretag

Regeringens och Skolverkets hegemoniska position i strukturen innebär att deras uttalanden inte sällan upplevs som legitima påbud. Budskapet i regeringens text kan, som redan nämnts, sammanfattas som ett budskap om att digitaliseringen av skolan och fritidshem är ett *måste* för nationen, för att Sverige ska (fortsätta) vara en global stormakt inom den digitala tekniken och att eleverna kommer att få svårt att klara sig, det vill säga få svårt att få plats på arbetsmarknaden, utan digital kompetens. Player-Koro och Beach (2014 i Player-Koro & Bergviken Rensfeldt, 2017 s.305) skriver att "riksdagen och regeringen är inflytelserika nyckelaktörer inom [...] digitala frågor riktade till skolan och utbildningssystemet", likväl som att Skolverket är den styrande myndigheten för det svenska skolväsendet. Player-Koro och Bergviken Rensfeldt (2017) menar att för lärare att gå på IT- mässor i dag är en trend. Information om, och inbjudningar till lärare och fritidslärare att gå på sådana IT- mässor kommer till dem via sociala nätverk som Facebook och Twitter men även via inbjudningar från "fackförbundet, lärarförbundet, mässföretaget Easyfairs och Stockholms stad" (s. 312).

När lärare och fritidslärare besöker IT- mässor lyser deras kritiska förhållningssätt enligt Player-Koro och Bergviken Rensfeldt med sin frånvaro och deras "informer uttrycker också osäkerhet kring vad som skulle kunna utgöra en vetenskaplig grund för det kunskapsinnehåll som förmedlas" (s.309). Ett utdrag ur en av Player-Koros och Bergviken Rensfeldts fokusgruppsintervjuer lyder "är det någon föreläsare som lyfter fram sin sak bra då köper man ju det och känner sig pushad för det ... man tänker ju inte särskilt kritiskt" (s.309). Player-Koro och Bergviken Rensfeldt menar att näringslivsaktörer har fått en aktiv och tongivande roll i

diskussionen kring utbildning och försäljning av varor som digitala redskap och infrastrukturlösningar har blivit särskilt tongivande. Deras försäljning har tillsammans med tjänster som fortbildning av lärare, fritidslärare och skolledare har för IT- och utbildningsföretag lett till stor profit. Ett ytterligare utdrag från en lärare på IT-mässan lyder: "de (föreläsarna) ... säger att det är förankrat där ... i Lgr11". Eftersom Skolverkets text är ett kommentarmaterial av just Lgr11 (Skolverket 2017 b) så blir Skolverkets text direkt anknuten till Player-Koro och Bergviken Rensfeldts (2017) tidigare nämnda resonemang kring frågan. Om lärare och fritidslärare utan ett kritiskt synsätt då förlitar sig till styrande instansers publikationer, som regeringens text, eller till styrdokumentet i skolverksamheten, som Skolverkets publikation, kan det innebära att de stora vinnarna i sammanhanget blir de företag som på IT- mässor säljer sina tjänster och produkter. Player-Koro och Bergviken Rensfeldt påpekar att lärare och fritidslärare därför behöver "uppmuntras att finna andra roller än som kunder på en nyliberal marknadsplats för att i stället skapa alternativa formeringsprinciper och nätverk" (s.316). Detta kan innefatta både virtuella, fysiska, lokala och globala nätverk "som bättre svarar mot professionens frågor och behov och står friare från ensidiga och ekonomiska aspekter" (s.316).

Hälsoaspekten osynliggjord

Något som varken regeringens och Skolverkets texter inte tar upp är de effekterna som kan medfölja ökad digitalisering och internetanvändning angående negativa hälsoaspekter. Den ständiga internetuppkopplingen innebär enligt Dunkels (2016) att svenska barn i stor utsträckning är utsatta för de risker som följer, eller kan följa, på användningen av internet och digitala medier. Skolverkets text berör ämnet i sin text och menar att risker vid användning av digital teknik bland annat kan delas in i "demokratiska, juridiska och etiska aspekter" (s.11). Skolverkets text exemplifierar att individer snabbt kan påverka andra och själv bli påverkad i sociala medier och betonar vikten av att de tar ansvar för sina handlingar. Skolverksamhetens roll i textens resonemang kring de risker och negativa aspekter som följer användningen av digitala medier menar de är att ge eleverna "möjlighet att använda och förhålla sig till digital teknik och digitala medier med ett kritiskt förhållningssätt" (s.24). Dunkels (2007) och Aronsson (2011) menar att risker som unga kan utsättas för på internet till exempel kan vara tillgången till rasistiskt och sexistiskt material, kontakt med pedofiler, att privat information sprids, datorberoende och fetma, att sexuella självporträtt kan publiceras vidare och olika typer av näthat. Samuelsson (2014) menar att kompetenser inom digitala medier är att ha ett kritiskt tänkande, kunna bedöma risker, vara kreativ, ta initiativ och lösa problem. Detta är något som stämmer överens med vår analys angående Skolverkets texts övergripande beskrivning av digital kompetens.

Statens folkhälsoinstitut (2012), numera Folkhälsomyndigheten, konstaterar att den största delen av Sveriges befolkning spenderar en stor del sin vakna tid stillasittandes. Hit räknar de exempelvis skärmbaserad underhållning vilket, enligt myndigheten, går att se som en direkt effekt av digitaliseringen. Stillasittande, och då särskilt långvarigt stillasittande, menar de

innebär en ökad hälsorisk, i vissa fall dödlig, och påtalar även att för vissa människor kan en sådan livsstil vara skadlig även i samband med fysisk aktivitet. Statens folkhälsoinstitut påvisar ett samband mellan stillasittande och ökad risk för dödlighet från exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar, viss typ av cancer, fetma och i viss grad för vuxna människor även diabetes typ 2. De refererar också till en studie som påvisar ett signifikant samband mellan "hög daglig skärmtid på fritiden" [...] och ökad risk för mental stress" (Hamer et al., 2010 i Statens folkhälsoinstitut, 2012 s.42). Elinder, Hagströmer, Nyberg och Ekblom-Bak (2011) menar det stillasittande i vardagen har dramatiskt ökat under de senaste årtiondena och att den digitala tekniken har varit en bidragande anledning till det.

På OECD:s hemsida om utbildning kan man läsa att tillgången till digitala verktyg har påverkat barns liv med bättre hälsovård, säkerhetsaspekter och ett bättre stöd för deras mentala och fysiska hälsa. Där lyfts det dock också fram att digitaliseringen leder till att barn blir allt mer pressade att bli "digitala" och "hänga med" i det moderna samhällets teknikutveckling (OECD, u.å.). OECD understryker att den ökade digitaliseringen i skolan och på fritiden har bidragit till att barn i allt högre grad uppger sig uppleva stress och sömnlöshet. Regeringens digitaliseringsstrategi och Skolverkets utveckling av läroplanen, som innebär en ökad digitalisering i skolan och i fritidshemmet, kan öka intresset för arbete med digital teknik och därmed också för ökad användning av tekniken på fritiden. Ett sådant intresse är också något som framställs som en önskvärd effekt. Risken för ohälsa i form av övervikt, stress och sömnlöshet är dock inget som regeringen eller Skolverket nämner i sina texter. Ett möjligt scenario är alltså att stillasittandet framför datorer kan komma att leda till fler sjukskrivningar och högre sjukvårdskostnader och kan därmed ses som kontraproduktivt när det kommer till den ekonomiska aspekten som enligt näringslivslogiken är ett av de allra främsta argumenten för digitalisering inom skolväsendet.

Sociala mediers inflytande

Denna rubrik har vi valt att ha med för att återkoppla till vårt ämnesval och till den fritidsläraren som läste i en kvällstidning att användningen av digitala verktyg orsakar ryggproblem och diabetes typ 2, något som i längden ledde till att läraren ställde in fredagsfilmen och drog ned på tiden som elevernas fick använda digitala verktyg. Ett sådant okritiskt förhållningsätt till medier av olika slag, både, som i detta exempel till kvällstidningar men också till texter som regeringens och Skolverkets kan påverka lärares inställning till undervisningen. I detta exemplet kan det leda till att elever inte får den "meningsfulla fritiden" eller att "undervisningen tar sin utgångspunkt i elevernas behov, intressen" som läroplanen förmedlar (Skolverket 2017b s.24). Men ett okritiskt förhållningsätt till massmedia och sociala medier kan komma att påverka individer på en generell nivå, till exempel genom frågan om vaccination som valt att inkludera i diskussionen nedan.

Dunkels (2016) påpekar att Sverige är ett de av det mest uppkopplade- och datortätaste länderna i världen och Nyberg och Wiberg (2014) menar att det finns ett starkt behov av att ha en social identitet både på även utanför nätet. De menar att behovet kretsar kring att vara uppdaterad och

att hela tiden vara med i olika sociala sammanhang. Hylén (2010 s.14) belyser också att informationstekniken blir en alltmer "central del av vårt samhälle och de människor som av något skäl stängs ute från internet har allt svårare att ta till sig information och göra sin röst hörd, vilket är grundläggande beståndsdelar i medborgaskapet".

Smittskyddsinstitutet (2013), numera Folkhälsomyndigheten, påvisar att människors inställning till vaccinationer beror på flera olika saker såsom till exempel "socioekonomiska förhållanden, utbildningsnivå, livshållning och tillgång till vaccininformation" (s.12). Tillgången till vaccininformation är en aspekt de anser vara viktig för att människor ska kunna vara medvetna om effekter och eventuella sidoeffekter ett vaccin kan medföra. Samtidigt menar de att informationssamhällets gränslöshet under senare år har lett till att olika webbsidor och antivaccinationsrörelser som drivs av människor med fast övertygelse att vaccination är något farligt växt fram. Uttalanden ifrån sådana rörelser publiceras inte sällan på sociala nätverk och kan därför komma att dyka upp i vuxnas och barns flödestråd. När det gäller just diskussioner kring vaccinfrågor på sociala nätverk så menar Witteman och Zikmund-Fisher (2011 i Smittskyddsinstitutet 2013) att ämnet lätt kan polariseras och vaccinets positiva effekter dämpas. Om dessutom inlägget speglar personliga anekdoter ges det ofta ett större utrymme och risken ökar för "att användare av nätverken anammar en extrem ståndpunkt" mot vaccinationer (s.12). Jarlbro (2010) menar att flesta barn har först vid åldern 10–12 utvecklat förmågan att förstå underliggande syften bakom exempelvis påståenden och reklam och kan först då även utveckla ett kritiskt tänkande kring det. Att inte vaccinera sig mot smittsamma sjukdomar kan enligt Smittskyddsinstitutet (2013) leda till spridningen av dödliga virus och i det längsta loppet leda till epidemier. Whitelaw (2008 i Smittskyddsinstitutet 2013 s.12) hävdar "att det är orimligt att tro att vi kan återvända till en tillvaro med kontrollerad tillgång till information".

Införandet av regeringens strategi (regeringens text) och Skolverkets utveckling av läroplanen (Skolverkets text), som innebär mer digitalisering i skolan och fritidshemmet, kan föda ett större intresse för arbete med digital teknik och därmed mer användning även på fritiden. Sådant intresse är något som Skolverket och regeringens publikationer också påvisar som en önskad effekt av skolväsendets digitalisering. Men en större användning av digital teknik kan även en större användning av sociala medier medföras och därmed en större utsatthet för en polariserad kritik mot till exempel vaccin. Effekter som denna, som kan medföras av införandet av de publikationerna kan kopplas till Faircloughs tredje dimension som handlar om konsekvenser och följder som det analyserade materialet kan medföra.

SLUTORD

Skolverket och regeringen är maktfaktorer att räkna med och har ett stort, om inte monopolistiskt, inflytande över hur den svenska skolverksamheten ska formas. Med sin maktstatus i samhället och ur deras hegemoniska positioner skapar de en hierarkisk ordning där regeringen beslutar, och Skolverket utför. När dessa instanser talar, måste det svenska

skolväsendet lyssna, och talar de om ett ämne som digitaliseringen av skolverksamheten, så leder det till att skolorna och fritidshemmen digitaliseras. Både Skolverket och regeringen skriver fram digitaliseringen i skolan och i fritidshem som ett "*måste*" för att samhället ska komma att fungera i framtiden. Genom texterna betonas vikten av digitaliseringen inom skola och fritidshem samt på vilket sätt den kommer främja utvecklingen inom olika områden i det svenska samhället. Digitaliseringen skrivs därför sammanfattningsvis fram som *avgörande* för Sveriges framtid. Genom den digitala tekniken kommer eleverna i det svenska skolväsendet utveckla sin digitala kompetens och därmed också utbildas till kunniga, samhällsutvecklande, konkurrenskraftiga och demokratiska medborgare. Digitaliseringen kommer därför att "frälsa" Sveriges utveckling som en framstående, arbetande och demokratisk nation och föra landet i tiden.

REFERENSER

- Alexandersson, M., Linderöth, J. & Lindö, R. (2001). *Bland barn och datorer: lärandets villkor i mötet med nya medier*. Lund: Studentlitteratur.
- Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner – En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Dunkels, E. (2007). *Bridging the Distance – Children's Strategies on the Internet*. Umeå: Umeå universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap.
- Dunkels, E. (2016). *Nätmobbing, näthat och nätkärlek: kunskap och strategier för en bättre vardag på nätet*. (Första upplagan). Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Elinder, L S., Hagströmer, M., Nyberg, G., & Ekblom-Bak, E. (2011). *Fysisk aktivitet och stillasittande*. Stockholm: Stockholms läns landsting.
- Europeiska ekonomiska och sociala kommittén. (2011). *Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Främjande av digital kompetens, digitala färdigheter och digital integration*. Hämtad 29/4 - 2018 från: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?qid=1430208358828&uri=CELEX:52011AE1182>.
- Fröberg, J & Suni, A. (2018). Spotify till börsen – värderas till 190 miljarder. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 29/4 - 2018 från: <https://www.svd.se/spotify-ansoker-om-borsnotering-i-new-york>.
- Gutting, G. (2014). Michel Foucault. I E N, Zalta (red.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford: Stanford University. Hämtad den 24/4–2018 från: <https://plato.stanford.edu/entries/foucault/>.
- Hansson, K. (2014). *Skola och medier – aktiviteter och styrning i en kommuns utvecklingssträvanden*. Umeå: Umeå universitet.
- Hylén, J. 2010. *Digitaliseringen av skolan*. 1. Uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Jarlbro, G. (2010). Reklam riktad till barn. En harmlös företeelse eller en guldgruva? I U. Carlsson. (red). *Barn och unga i den digitala mediekulturen* (s. 49–53). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Jedekog, G. 1998. *Datorer, IT och en förändrad skola*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsohn, T. (2009). *Teknik - retorik - kritik: om IT-bubblan och datoriseringen av den svenska skolan*. Stockholm: Carlssons.

Lawlor, L. (2018). Jacques Derrida. I E N, Zalta (red.). *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford: Stanford University. Hämtad den 24/4–2018 från: <https://plato.stanford.edu/entries/derrida/>.

Linderoth, J. (2009). Kampen om mörkerrummet - IT som didaktiskt verktyg och samhällelig förändring. I J, Linderoth. (red). *Individ teknik och lärande*. Stockholm: Carlssons.

Ljung Djärf, A & Tullgren, C. (2009). "Dom måste ju leka": Om mötet mellan dator och förskolans lek. I J, Linderoth. (red). *Individ teknik och lärande*. Stockholm: Carlssons.

Nissen, J. (red.) (2002). *"Säg IT - det räcker": att utveckla skolan med några lysande ITprojekt: utvärdering av KK-stiftelsens satsning på större skolutvecklingsprojekt*. Stockholm: Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling.

OECD. (u.å.). 21st Century Children - The Nature of Modern Childhood. Hämtad den 12/5 från: <http://www.oecd.org/education/cei/21st-Century-Children-Overview-June.pdf>

Player-Koro, C & Bergviken Rensfeldt, A. (2017). IT-mässan som utökat lärarkollegium eller marknadsplats i nyliberalismens tjänst? I P, Kornhall., J, Evers. och R, Kneyber. (red.). *Flip the system: förändra skolan från grunden*. (Upplaga 1). (s. 303–319). Lund: Studentlitteratur.

Regeringen. (2017 b). Stärkt digital kompetens i skolans styrdokument. Stockholm. Regeringen. Hämtad den 24/4 - 2018 från: <http://www.regeringen.se/493c41/contentassets/acd9a3987a8e4619bd6ed95c26ada236/informationsmaterial-starkt-digital-kompetens-i-skolans-styrdokument.pdf>.

Samuelsson, U. (2014). *Digital (o)jämlighet?: IKT-användning i skolan och elevers tekniska kapital*. Jönköping: Högskolan i Jönköping.

Smittskyddsinstitutet. (2013). *Betydelsen av sociala medier för beslut om vaccination - En litteraturöversikt*. Solna: Folkhälsomyndigheten. Hämtad den 4/4 - 2018 från: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/b51c787246c843d2ad510aea492ad5b4/betydelsen-sociala-medier-beslut-om-vaccination-2013.pdf>.

Skolverket. (2013). *It-användning och it-kompetens i skolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2014). *Allmänna råd för fritidshem*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2017 b). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Rev.2017. Stockholm: Skolverket.

SOU 2016:85. *Digitaliseringens effekter på individ och samhälle – fyra temarapporter*. Stockholm: Regeringen. Hämtad den 4/5 - 2018 från:

http://www.regeringen.se/4af25c/contentassets/bf87c5fce6fc4f9a889d57ea2e46a27d/sou-2016_85_webb-pdf-med-framsida.pdf.

Statens Folkhälsoinstitut. (2012). *Stillasittande och ohälsa: en litteratursammanställning*. Östersund: Statens Folkhälsoinstitut.

Svenska Akademiens ordbok [Saob a]. (2018). *Börja*. Tillgänglig på: https://www.saob.se/artikel/?unik=B_4693-0300.2Ykc&pz=3.

Svenska Akademiens ordbok [Saob b]. (2018). *Sådan*. Tillgänglig på: <https://www.saob.se/artikel/?seek=s%C3%A5dan&pz=1>

Svenskt Näringsliv. (2016). *Företagen och digitaliseringen – om samhällsekonomiska effekter, kompetensförsörjning och nya regler för handel och personuppgiftsskydd*. Hämtad den 29/4 - 2018 från: https://www.svensknaringsliv.se/migration_catalog/Rapporter_och_opinionsmaterial/Rapporter/foretagen-och-digitaliseringpdf_648145.html/BINARY/F%C3%B6retagen%20o%20digitaliseringen.pdf.

Sveriges Utbildningsradio. (2015). *Dikotomi*. Hämtad 2018-04-19 från <https://urskola.se/Produkter/189535-Bildningsbyran-ordforradet-Dikotomi>.

Tallvid, M. (2015). *1:1 i klassrummet: analyser av en pedagogisk praktik i förändring*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer – humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad: 29/4 - 18 från: http://lincs.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf.

Winther Jørgensen, M & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Wolf, L. (2002). *Läsaren som textskapare*. Lund: Studentlitteratur.

Analysmaterial

Regeringen. (2017 a). *Nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet*. Stockholm: Regeringen. Hämtad från: <http://www.regeringen.se/4a9d9a/contentassets/00b3d9118b0144f6bb95302f3e08d11c/nationell-digitaliseringsstrategi-for-skolvasendet.pdf>.

Skolverket. (2017 a). *Få syn på digitaliseringen på grundskolenivå – Ett kommentarmaterial till läroplanerna för förskoleklass, fritidshem och grundskoleutbildning*. Skolverket: Stockholm.

